

2009.

SPORTÁGI ISMERETEK
ERDŐSI ZOLTÁN

TESTNEVELÉS ÉS SPORT MŰVELTSÉGTERÜLET

SPORTÁGI ISMERETEK 2.

Készítette: Dr. Hamar Pál tanszékvezető egyetemi docens

Tartalom

Bevezetés

1. Tradicionális magyar sportágak

1.1. Vívás

1.2. Kajak-kenu

1.3. Öttusa

1.4. Sportlövészet

1.5. Ökölvívás

1.6. Birkózás

1.7. Cselgáncs (Judo)

2. Egyéb olimpiai sportágak

2.1. Súlyemelés

2.2. Asztalitenisz

2.3. Evezés

2.4. Kerékpár

2.5. Ritmikus gimnasztika

2.6. Vitorlázás

3. Téli sportágak

3.1. Havon úzótt sportágak

3.2. Jégen úzótt sportágak

4. Nem olimpiai sportágak

Floorball, ultimate frisbee, rögbi, amerikai football, szabadidő, extrém és technikai sportok

Felhasznált források

Bevezetés

E tankönyv a *Sportági ismeretek* c. tantárgy első félévi tananyagának a folytatása, innen a címe: *Sportági ismeretek 2*. Éppen ezért, bevezetésképpen néhány olyan jó tanácsot ismételünk meg, amely az első félév tanításához, tanulásához íródott munkakönyvben már szerepelt. A tanulás elősegítésének szándékával semmilyen szerkezeti változtatást nem tettünk, hanem követtük az előző tankönyv menetét. Néhány lényeges kérdés megismétlését azonban feltétlenül indokoltnak tartjuk.

A munkakönyv használata megegyezik az előzőével, amennyiben:

1. Az egyes fejezetekben dőlt betűvel emeltük ki a fontosabbnak vélt neveket, és a meghatározó, vagy vélhetően tanári magyarázatra szoruló, „problémásabb” kifejezéseket.
2. Kis betűvel írtuk azon érdekességeket, amelyek a megtanulandó tananyagot ugyan csak színesítik, de emellett nem elhanyagolható ismereteket is tartalmaznak.
3. A sportági fejezeteket záró nemzetközi és magyar sportszemélyiségek kiemelése szubjektív. A további feldolgozást, esetleges bővítést vagy szűkítést a tankönyv használóira bízunk.

Röviden idézzük fel a sportágak csoportosításának azon szempontjait, amelyek szerepet játszottak rendszerezésünkben.

Az első szempont a sportágak száma, amely a világon jelenleg több ezerre tehető. Emellett fontos rendező elv, hogy hol, mikor és kinek szól egy adott rendszerezés. Kultúránként, országonként (sőt néha országrészenként) is eltérnek az egyes sportágak szerepének, fontosságának megítélései. Ennek *történelmi, földrajzi, gazdasági, társadalmi okai* lehetnek, például: téli sport, úri sportok, kínai népi játékok, japán harcművészet stb. A harmadik probléma, maga a szempont megválasztása. A Magyarországon űzött több száz sportágat is számtalan módon lehet csoportosítani. Ennek bővebb kifejtését lásd a *Sportági ismeretek 1*. című tankönyvben.

A *Sportági ismeretek 2*. c. tankönyvnek az első fejezetébe azok az olimpiai sportágak kerültek, amelyekben a magyar sportolók szereztek már aranyérmet az újkori olimpiai játékokon. Ezeket tüntettük fel tradicionális magyar sportágakként. Tradicionálisak magyarországi történetük és a magyar – elsősorban az újkori nyári olimpiai játékokon elért – sikerek kapcsán. A könyv hátralévő részében külön szerepet kapnak a nyári olimpiai játékok programjának „egyéb”, általunk kiemelt, aktuális sportágai, valamint a téli olimpián szereplő

„magyar érdekeltségű” sportágak. Végül azok a sportágak kerülnek terítékre, amelyek egyelőre még nem szerepelnek az ötkarikás játékok programjában, de gazdasági, társadalmi szerepüknél fogva jelentősnek mondhatók. Ilyenek például a szabadidő-, vagy a technikai sportok.

1. Tradicionális magyar sportágak

1.1. Vívás

Sportág történet

A harcművészet egyik legősibb ágának számít a vívás, amelynek gyökerei a Krisztus előtti időkre nyúlnak vissza. Mai ismereteink szerint a legrégebbi emléket a luxori Madinet-Habu templom falán találjuk, az ókori egyiptomi emléket Kr. e. 1190-re datálják a történészek: a III. Ramszesz korából származó képen maszkos vívók láthatók, kezükben tompított fegyverrel. A többi ősi civilizáció, így Kína, Japán, Perzsia, Babilónia és Görögország katonái is vívtak pusztán gyakorlásjelleggel, hogy minél jobban helytállhassanak a csatákban.

Sportként a 14-15. században bukkant fel. A vita azóta is tart a németek és az olaszok között, hogy voltaképpen ki is számít a második „ősapának” e tekintetben. Ami tény: német vívómesterek már a 15. század második felében rendszeresen szerveztek bemutatóeseményeket, ezek közül a frankfurti Marxbruderről még az első évszám (1480) is fennmaradt. Majd’ egy évszázaddal később a francia Henri Saint-Didier különböző neveket adott a vívók mozdulatainak. Gyaníthatóan valamennyi találónak bizonyult, ugyanis a kifejezések többsége a mai napig él. Egyébként ekkorra tehető az arms-i Mesterakadémia megalapítása, amit IX. Károly francia király afféle vívó elitképzőnek szánt. Szükség is volt az ilyen intézményekre, minthogy a bajvívások egyre jobban elterjedtek: divatba jöttek a párbajok, melyeket éles karddal vívtak, többnyire az első vérig. A nagy lökést a sporttá fejlődés felé vezető úton a 17. század adta meg a vívásnak, ugyanis ekkor jelent meg az első

tompa végű fegyver. A „meghiúsított” (angolul: foiled) élesség mindjárt biztonságosabbá tette az új találmányt, amelyen nemsokára rajta maradt a „foil” név - a törvívást, mint fegyvernemet, ma is így nevezik. Kisvártatva új szabályok születtek arra vonatkozóan, hogy melyik testrész eltalálása számít tusnak. A törözőknél például a sérülésveszély minimalizálásaként megtiltották a fejre célzást, így alakult ki ez a szakág. Végül felkerültek az arcok elé az első drótmaszkok, s ettől kezdve a vívás már valóban a tömegek által biztonságosan élvezhető sporttá vált. Más kérdés, hogy a harmadik évezred követelményeinek aztán már nem feleltek meg a régi maszkok modernizált változatai, mivel a 21. század tévéközvetítései ember közelebb vívókat akartak. Ma már átlátszó plexi-maszkokban nézhetjük a versenyzők arckifejezéseit.

Olimpiai múlt

A vívás azon négy sportág egyike, amely 1896-tól folyamatosan szerepel az olimpia műsorán. Emellett azon kevesek közé tartozik, amely már a korai szakaszban megtúrta a profik jelenlétét, köszönhetően Pierre de Coubertin bárónak, aki az első szabályzatokban külön kikötötte, hogy a vívóversenyeken az akkoriban mestereknek hívott profi vívóedzők is részt vehetnek. Így rendeztek külön mesterversenyt törvívásban az 1896-os és az 1900-as olimpián, utóbbin kardvívásban és párbajtörvívásban is. A hölgyek 1924-ben csatlakozhattak, de több mint hetven évig csak törben mutathatták meg tudásukat. 1996-tól párbajtörben is versenyeztek, Athénben pedig már karddal a kezükben is feltűntek a női vívók.

Az 1924-es esztendő egyébként nem csupán a nők bemutatkozásáról maradt nevezetes, hanem azért is, mert ez az olimpia néhány pillanat erejéig visszavezette a vívósportot a hőskorba. Történt, hogy a párizsi játékok törccsapat-versenyének kulcsmérkőzésén a franciák 3:1-re vezettek az olaszok ellen, amikor az ötödik csörtében 4:4-nél egy állítólagosan kérdőjeles *tust* a francia Gaudinnek ítélte a zsűri, mire az olasz Boni igen csúnyán megsértette a magyar mérkőzésvezetőt, Kovács Györgyöt. *Boldog békeidők* - Kovács azonnal a Jury d'Appealhoz vonult, és elégtételt követelt, Boni azonban mindent tagadott. Ekkor feltűnt a színen Italo Santelli, a magyar vívók olasz mestere, aki Kovács mellett tanúskodott, mire az olaszok mérgükben visszaléptek, és a fasiszta himnusz eldolanolása közben tüntetően távoztak. Hazatérve aztán nyilatkozatot adtak ki, mely szerint Santelli azért tanúskodott ellenük, mert tudta, hogy a taljánok legyőznék az általa vezetett magyar csapatot. Akkoriban ez komoly sértésnek számított, ezért a hatvanadik életévén túljáró ősz maestro igazi párbajra hívta az olaszok kapitányát, Adolfo Controneit. Kormányzati hozzájárulást is szereztek a felek, majd a magyar határ közelében találkoztak. Ott viszont Giorgio, Italo fia a párbajkódex vonatkozó előírását citálva bejelentette, apja helyett ő áll ki Controneivel. Így is történt: kezükbe vették az éles kardot, és elindult egy igazi, klasszikus párbaj. Két perc után az ifjabbik Santelli csúnya sebet ejtett Contronei fején, megvolt tehát az első vér. Az orvosok

berohantak, a párbajnak pedig ezzel vége szakadt. Giorgio később az Egyesült Államokba költözött, ahol több mint nyolcezer tanítványát oktatta a kardvívás fortélyaira, klasszikus párbajt azonban többé nem vállalt.

Miután a női kard is felkerült az olimpia műsorára, a versenyzői létszámot viszont nem lehetett tovább emelni, a nemzetközi szövetség úgy döntött, hogy az egyéni számok mellett a csapatversenyek közül a lehetséges hatból csak négyet rendeznek meg a nyári olimpiai játékokon, s az aktuálisan kimaradó két fegyvernem rotálódik. Pekingben nem küzdhettek a csapataranyért a férfi törözők, valamint a női párbajtörözők.

Szabályok

Nem csupán a párbajok elmaradása nem idézi többé a hőskort, de a műfajok váltogatása sem. Anno előfordult, hogy egy vívó több fegyvernemben is elindult, mi több, az olasz Nedo Nadi Antwerpenben megcsinálta azt a bravúrt, hogy hat versenyszámban öt aranyérmet szerzett. Egyedül a párbajtör egyéniben nem indult, ugyanakkor a tör és kard egyéniben diadalmaskodott, valamint tagja volt az aranyérmes olasz tör-, párbajtör- és kardcsapatnak. A fegyvernemek különbözőségét ismerve ez nem akármilyen bravúr.

A vívásban ma egy asszóban 15 találatot kell elérni az egyéni győzelemhez. A csapatversenyben három vívó váltja egymást - a váltás a szó szoros értelmében értendő. Egy asszó addig zajlik, amíg valaki el nem éri az öt találatot, vagy amíg le nem jár a háromperces vívóidő. A mérkőzés 45 találatig, vagy a teljes vívóidő végéig tart.

Dulakodni nem szabad, test a testtel nem érintkezhet. A 16 méter hosszú pástról sem szabad lelépni, különösen nem lehátrálni. Amennyiben valaki átlépi a hátsó határvonalat, az ellen automatikusan tust ítélnék.

Az 1956-ban bemutatkozott elektronikus találatjelzőt – addig oldalbírók segítették a mérkőzésvezetőt – immáron mindhárom fegyvernem használja, igaz, mint azt alább látni fogjuk, kardban és törben ez csupán tájékoztató jellegű, a végső döntés a zsűrin múlik.

Kard

A kard úgynevezett konvencionális fegyvernem, ami azt jelenti, hogy az asszók során érvényesül a konvenció (egyezmény), vagyis az elsőbbség mindig a támadót illeti. Jóllehet a két vívó többnyire egyszerre mozdul, és általában mindkettő „gyújt lámpát”, azaz eltalálja a másikat, a pontot mégis az kapja, aki támadás közben vitte be a tust, vagyis hiába vágott közbe a vetélytárs. A hangsúly a támadás folyamatosságán van - ha az ellenfélnek sikerül megakasztania a folyamatos mozdulatsort és közbetámadni, úgy őt kell tekinteni támadónak, s

ez esetben övé a találat. Eglyámpás találat esetén nincs vita - igaz, ebből ma már egyre kevesebb akad. Amennyiben a két vívó teljesen egy ütemben támad és találja el a másikat, együttes találat születik, amely egyiknél sem számít pontnak.

A kardozóknál deréktól felfelé minden támadható, azaz érvényes felületnek számít a kar és a fej is. A sportág különlegessége, hogy itt nem elsősorban szúrnak, mint a másik két fegyvernemnél, hanem váganak, azaz a fegyvernek nem csupán a hegyével lehet tust adni.

Tőr

Az 1908-as londoni olimpia szervezői inkább művészetnek tartották, mintsem sportnak, ezért csupán bemutatójelleggel engedélyezték a törözők szereplését. Tény, finom sportágról van szó, mely a kardhoz hasonlóan konvencionális fegyvernem, azaz a találatszerzés elsőbbsége a támadóé. Ráadásul itt a legkisebb a megszúrható felület: kizárólag a törzs számít - sem a kar, sem a fej nem tartozik a „találatgyűjtő” zónába.

Párbajtőr

Ahol sosincs vita. A párbajtőr (epée) az úgynevezett „combat”, azaz harci fegyvernem. Mindegy mit csinálsz, mindegy mit érsz el a pengéd hegyével az ellenfél testén, ha gyorsabb vagy, tiéd a találat. A párbajtörözőknél a teljes testfelület támadható: a cipő orrát érő szúrás éppúgy érvényes, mint a fejbübot eltaláló - nincs támadóelsőbbesség, kizárólag az számít, kinek a lámpája gyullad ki. Ha nincs túl nagy időkülönbség a párhuzamos találatok között, mindkét oldalon találatot jeleznek a lámpák. Ilyenkor, ellentétben a másik két fegyvernemmel, mindkét félnek elkönyvelnek egy pontot azaz, ha valaki mondjuk 14:13-ra vezet, majd ezután következik egy együttes találat, akkor 15:14-re megnyeri a mérkőzést. A párbajtőr ugyanakkor az a fegyvernem, ahol néha hosszabb időszakok múlnak el értékelhető akció nélkül (különösen csapatversenyen szokás az ellenfél legjobbját valamilyen módon lenullázni), azaz előfordul, hogy nincs meg a 15 találat, vagy csapatversenyen az adott párbajra jutó öt tus az egyik oldalon sem, ám lejár az úgynevezett vívóidő (egyéni versenyben ez háromszor három perc). Ilyenkor az győz, aki több találatot adott, döntetlennél pedig hirtelen halál következik, azaz az nyer, aki előbb találja el a másikat.

A leghíresebb vívók és magyar olimpiai bajnokok

Nedo Nadi (olasz) - egy olimpián (1920 Antwerpen) öt aranyérmes szerzett

1908 London - kard csapat: Földes Dezső, Fuchs Jenő, Gerde Oszkár, Tóth Péter, Werkner Lajos, és kard egyéni: Fuchs Jenő

1912 Stockholm - kard csapat: Berti László, Földes Dezső Fuchs Jenő, Gerde Oszkár, Mészáros Ervin, Schenker Zoltán, Tóth Péter, Werkner Lajos, és kard egyéni: Fuchs Jenő

1924 Párizs - kard egyéni: Pósta Sándor

1928 Amszterdam - kard csapat: Garay János, Glykais Gyula, Gombos Sándor, Petschauer Attila, Rády József, Tersztyánszky Ödön, és kard egyéni: Tersztyánszky Ödön

1932 Los Angeles - kard csapat: Gerevich Aladár, Glykais Gyula, Kabos Endre, Nagy Ernő, Petschauer Attila, Piller György, és kard egyéni: Piller György

1936 Berlin - tőr egyéni: Elek Ilona; kard csapat: Berczelly Tibor, Gerevich Aladár, Kabos Endre, Kovács Pál, Rajcsányi László, Rajczy Imre, és kard egyéni: Kabos Endre

1948 London - tőr egyéni: Elek Ilona; kard csapat: Berczelly Tibor, Gerevich Aladár, Kárpáti Rudolf, Kovács Pál, Papp Bertalan, Rajcsányi László, és kard egyéni: Gerevich Aladár

1952 Helsinki - kard csapat: Berczelly Tibor, Gerevich Aladár, Kárpáti Rudolf, Kovács Pál, Papp Bertalan, Rajcsányi László, és kard egyéni: Kovács Pál

1956 Melbourne - kard csapat: Gerevich Aladár, Hámori Jenő, Kárpáti Rudolf, Keresztes Attila, Kovács Pál, Magay Dániel, és kard egyéni: Kárpáti Rudolf

1960 Róma - kard csapat: Delneky Gábor, Gerevich Aladár, Horváth Zoltán, Kárpáti Rudolf, Kovács Pál, Mendelényi Tamás, és kard egyéni: Kárpáti Rudolf

1964 Tokio - tőr egyéni: Rejtő Ildikó, és tőr csapat: Ágoston Judit, Dömölky Lídia, Juhász Katalin, Marosi Paula, Rejtő Ildikó; kard egyéni: Pézsa Tibor; párbajtőr csapat: Bárány Árpád, Gábor Tamás, Kausz István, Kulcsár Győző, Nemere Zoltán

1968 Mexikó - párbajtőr egyéni: Kulcsár Győző, és párbajtőr csapat: B. Nagy Pál, Fenyvesi Csaba, Kulcsár Győző, Nemere Zoltán, Schmitt Pál

1972 München - párbajtőr egyéni: Fenyvesi Csaba, és párbajtőr csapat: Erdős Sándor, Fenyvesi Csaba, Kulcsár Győző, Osztrics István, Schmitt Pál

1976 Montreal - tőr egyéni: Tordasi Ildikó

1988 Szöul - kard csapat: Bujdosó Imre, Csongrádi László, Gedővári Imre, Nébald György, Szabó Bence

1992 Barcelona - kard egyéni: Szabó Bence

2000 Sydney - párbajtőr egyéni: Nagy Tímea

2004 Athén - párbajtőr egyéni: Nagy Tímea

1.2. Kajak-kenu

Sportág történet

Hosszú évekkel ezelőtt a kenu elsősorban szállítóeszközként szolgált. Halászathoz, vadászathoz használták, illetve a katonák ezzel vonultak csatába. A kenunak alapvetően két változata alakult ki. A klasszikus, ősi kenu magas falú, teljesen nyitott, már-már csónakjellegű volt. Fatörzsből vájták ki az észak-amerikai őslakosok. A másikat kajaknak hívták, és az északi sarkvidéken élő *aleutok és inuitok* fejlesztették ki, zárt tetővel, kis beülővel, meggátolandó, hogy evezés közben a jeges víz befolyjék a belső térbe. Az eredeti kajak favázra feszített állatbőrökből állt. (Az oroszlánfókéé volt a legjobb, amelyet bálnazsírral átkenve vízhatlanítottak.) Amikor a 19. században elkezdtek a kajakkal versenyezni, ennél modernebb technikával alakították ki. Mint megannyi sportágban, itt is az angolok vitték a prímet, hiszen az 1866-ban alapított Royal Canoe Club London volt az első, amelyik a kenuzás fejlesztését tűzte ki céljául. A kezdetek kulcsfigurája a nagy brit kutató, John MacGregor volt, aki az ősi kajakok tanulmányozását követően maga épített egyet, majd elindult keresztbe-kasul Európában. Végigkajakozta a folyókat és tavakat, s lett egyszersmind kontinens-szerte ismert utazó-író. A londoni klubot is ő alapította, miután mások elkezdték utánozni a kajakját.

Öt évvel később az óceán túlpartján megalakult a New York Canoe Club is. Innen indult a sportág hódító útjára. Azóta kenuban és kajakban versengenek világszerte, s 1938 óta világbajnokságot is szerveznek.

Olimpiai múlt

Első ízben 1924-ben szerepelt az olimpiai játékok műsorán, akkor még csak bemutató sportágként a kajak-kenu. 1936-ban már teljes jogú „tagként” került be az olimpiai műsorba. A program folyamatosan változott az idők során, több számot is töröltek, s megannyi újat

vettek fel. Hölgyeknek versenyeket 1948-tól rendeznek. A trend az egyre rövidebb távok felé tolja a programot. Eredetileg 1000 és 10 000 méteren zajlottak a versenyek, a hölgyek 5000 méteren mérték össze tudásukat, 1956-ban aztán a maratoni távokat levették az olimpiai műsorról. A távok jelenleg 500 és 1000 métereseek, míg a nők csak kajakban versenyeznek, a férfiak kenuban is.

A sportágban szinte teljesen az európaiak dominálnak, hiszen az összes olimpiai érmek 90 százalékát ez idáig az öreg kontinens képviselői nyerték.

Szabályok

A kajak-kenu viadalok igen egyszerűek, hiszen „csak” végig kell lapátolni az 500, illetve az 1000 méteres távot (világbajnokságokon a 200 métereset is), s a leggyorsabb győz. A versenyeken előfutamokat, középfutamokat és döntőket rendeznek, utóbbiba kilenc versenyző juthat be. A nevezők számától függően az előfutamok győztesei akár automatikusan is kvalifikálhatják magukat a fináléba.

Az olimpiai program valamelyest szűkebb, mint a világbajnoki. A férfi kajakosok 1000 méteren egyesben, párosban és négyesben versengenek, 500 méteren csak egyesben és párosban. A férfi kenusok 1000 és 500 méteren egyesben és párosban küzdenek az ötkarikás érmekért. A női kajakosok számára csak 500 méteres futamokat rendeznek, igaz, egyesben, párosban és négyesben is. Utóbbi szám döntőjét a férfi 1000 méteres futamokkal együtt, az első éremosztó napon (az olimpia végén), míg a többit a férfi kajakosok-kenusok 500 méteres számaival, a döntők második napján tartják.

A leghíresebb kajakosok, kenusok és magyar olimpiai bajnokok

Birgit Fischer (német) - nyolcszoros olimpiai bajnok és 27-szeres világbajnok 1980 és 2004 között

1956 Melbourne - kajak kettes 10.000 méter: Fábrián László, Urányi János

1960 Róma - kenu egyes 1000 méter: Parti János

1968 Mexikó - kajak egyes 1000 méter: Hesz Mihály; kenu egyes 1000 méter: Tatai Tibor

1980 Moszkva - kenu kettes 500 méter: Foltán László és Vaskuti István

1988 Szöul - kajak egyes 500 méter: Gyulay Zsolt; kajak négyes 1000 méter: Ábrahám Attila, Csipes Ferenc, Gyulay Zsolt, Hódosi Sándor

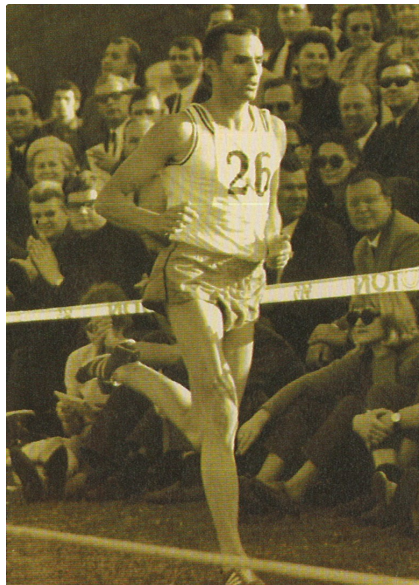
1992 Barcelona - kajak négyes 500 méter: Czigány Kinga, Dónusz Éva, Kőbán Rita, Mészáros Erika

1996 Atlanta - kajak egyes 500 méter: Kőbán Rita; kenu kettes 500 méter: Horváth Csaba és Kolonics György

2000 Sydney - kenu egyes 500 méter: Kolonics György; kajak kettes 500 méter: Kammerer Zoltán és Storcz Botond; kenu kettes 500 méter: Pulai Imre és Novák Ferenc; kajak négyes 1000 méter: Kammerer Zoltán, Storcz Botond, Vereckei Ákos, Horváth Gábor

2004 Athén - kajak egyes 500 méter: Janics Natasa; kajak kettes 500 méter: Kovács Katalin és Janics Natasa;
kajak négyes 1000 méter: Kammerer Zoltán, Storcz Botond, Vereckei Ákos, Horváth Gábor
2008 Peking - kenu egyes 1000 méter: Vajda Attila; kajak kettes 500 méter: Kovács Katalin és Janics Natasa

1.3. Öttusa

Sportág történet

A modern pentathlon eredetét pontosan ismerjük, ugyanis Pierre de Coubertin báró találta ki. Víziója az olimpia legjobb all-round sportolójának megtalálását célozta, aki hasonló hőse lehet a játékoknak, mint az ókori játékok ötpróba-bajnoka.

Amint azt Arisztotelész írta: „A legtökéletesebb sportember, ezek okán, a pentathlonista, akiknek testében az erő és a sebesség csodálatos harmóniában egyesül.” Ugyanez modernkori megvilágításban: „Az öt teljesen különálló sportág egymáshoz illesztése egy régi romantikus történet felelevenítése, melynek során egy üzenet átadásával megbízott hadnagy az ellenséges területen elveszti a lovát: miután megvédte magát pisztolyával és kardjával, átússza a folyót, majd futva kézbesíti az üzenetet.”

Az öttusa lövészetből, vívásból, úszásból, lovaglásból és futásból áll: eredetileg katonai ötpróbának hívták (military pentathlon), mivel – a víváshoz hasonlóan – elsősorban a hadsereg tagjai művelték.

Olimpiai múlt

Coubertin báró 1912-re álmodta meg művét, ekkor mutatkozott be az öttusa a játékok műsorán. Talán a hely (Stockholm) szelleme tette, hogy eleinte a svédek uralták az új sportágat, később viszont a magyarok és persze az oroszok váltak nagyhatalmakká. Sokáig öt napon keresztül zajlottak a versenyek, így minden napra jutott egy szám. 1996-ra teljesen átalakult a sportág, mivel egy napba sűrítették a számokat. A NOB ezen túlmenően eltörölte a csapatversenyt azon az alapon, hogy egy teljesítménnyel ne lehessen két érmet szerezni. Ettől kezdve vált minden addiginál nagyobb fegyverténnyé az olimpiai éremszerzés, hiszen mindkét nem képviselőinek – a hölgyek 2000-ben csatlakoztak – négyévente egy-egy napjuk van arra, hogy a dobogón végezzenek. Az egynapos változat jobb eredményei érdekében csökkentették a két állóképességi szám hosszát: úszásban 300 helyett 200, míg futásban 4000 helyett 3000 métert kell teljesíteni.

Szabályok

2009-ben *új lebonyolítási rend* lépett életbe, amennyiben a lövészet és a futás számokat összevontan rendezik. (Az alábbiakban még a korábbi változat szabályait ismertetjük röviden.) Emellett megjegyzendő, hogy világ- és Európa bajnokságokon „hagyományos” csapat és *váltóversenyeket* is rendeznek.

A számok sorrendje idézi az ősi változatot: reggel lövészzel kezdenek, majd következik a vívóterem, aztán az uszoda, kora délután irány a lovas pálya, végül következik a mindent eldöntő futás. Utóbbin az addig szerzett pontok alapján rangsorolják a versenyzőket, a különbségeket másodpercre konvertálják, és eszerint indítják a futókat egymás után. Így az nyeri a viadalt, aki elsőként szakítja át a célszalagot.

Lövészet: 1992-ig gyorstüzelő pisztollyal lőttek, azóta légpisztolyt használnak. Egy versenyzőnek 40 másodperce van arra, hogy tíz méteres távolságból, a 17 négyzetcentiméter felületű lőtáblára húsz lövést adjon le.

Vívás: minden vívó asszózik mindenkivel. A fegyvernem párbajtőr, azaz az egész testfelület számít, a támadónak nincs elsőbbsége, kizárólag a lámpagyújtás az érdekes. A vívóidő egy perc, ezalatt kell egy találatot bevinni - ez egyben el is dönti az adott asszót.

Úszás: kétszáz méteres gyorsúszás.

Lovaglás: a díjugratásnak megfelelő pályán, igaz, a lovassportban megszokottnál alacsonyabb akadályokat kell teljesíteni. A pálya hossza 350-450 méter, melyet 12 akadály nehezít, közte egy hármás és egy kettős. Az összes akadályból hétnek el kell érnie a maximális, 120 centis magasságot. Az alapidő a hosszától függően 1-1:17 perc. A lovakat sorsolják, a versenyzők pedig a rajt előtt 20 perccel ülhetnek fel először a lovukra.

Futás: 3000 méter, sík terepen, lehetőleg azonos borításon, éles kanyarok, meredek emelkedők nélkül.

A leghíresebb öttusázók és magyar olimpiai bajnokok

Lars Hall (svéd) - máig egyedülálló abban, hogy kétszer, 1952-ben és 1956-ban is egyéni olimpiai bajnokságot nyert

1952 Helsinki - csapat: Berczelly Tibor, Kovács Aladár, Szondy István

1960 Róma - egyéni: Németh Ferenc; csapat: Balczó András, Nagy Imre, Németh Ferenc

1964 Tokió - egyéni: Török Ferenc

1968 Mexikó - csapat: Balczó András, Móna István, Török Ferenc

1972 München - egyéni: Balczó András

1988 Szöul - egyéni: Martinek János; csapat: Fábíán László, Martinek János, Mizers Attila

2004 Athén – egyéni: Vörös Zsuzsanna

1.4. Sportlövészet

Sportág történet

A golyós fegyverek használata eredetileg az *ennivaló* lehető leggyorsabb *megszerzését* célozta. A levágható háziállatok elterjedésével az élelmiszerek beszerzése könnyebbé vált, így a puskák és pisztolyok megmaradtak a *harcok gyilkos kellékeinek*, egyszersmind a sport világot is meghódították, persze békésebb úton.

Itt is az angolszász országok jártak az élen, legelőször a britek és az amerikaiak, később az írek és a dél-afrikaiak is csatlakoztak. Az amerikaiaknál már 1871-ben megalakult az országos pisztolyos szövetség, míg Európában a svájciak vitték a prímet. Az angliai Old Hats Clubban feltalálták a futócéllövést. 1860 környékén rájöttek, hogy valamivel humánusabb, ha

az élő galambok helyett mechanikus úton kilőtt agyaggalambokra tüzelnek. A technika fejlődött, így lett egyre több és több fegyvernem: az 1896-os athéni játékokon még csak három, 2004-ben már tizenhét, míg Pekingben tizenöt szám szerepelt a programban.

Olimpiai múlt

Kissé hektikusan alakult a lövészet olimpiai története. Az athéni debütálást követően 1900-ban még puskaporos volt a levegő, 1904-ben azonban kimaradt a lövészet, majd 1908. és 1924. között valóságos eseménydömping jellemezte a lövészet olimpiát. Ekkor számtalan csapatversenyen, érmek garmadáját szerezhették meg a legpontosabban célzók. 1928-ban újra elcsendesedtek a karabélyok, 1932-ben pedig csupán egy-egy számban állhattak lőállásba az indulók. A program a második világháborút követően vált relatíve állandóvá, attól fogva már csak a női versenyzők kérdése várt megoldásra. Először 1968-ban tarthattak célra a gyengébb nem képviselői, de 1984-ig a férfiakat kellett (volna) megelőzniük. A nemzetközi szövetség ekkor írt ki külön számokat a hölgyeknek, de akadtak olyan versenyek is, amelyek továbbra is vegyesnek számítottak. Igaly Diána például még a barcelonai olimpián is a férfiakkal együtt versengett. 1996-ban választották szét végképp a két nemet, azóta mindenkinek megvan a maga külön száma.

Szabályok

A különböző fegyvernemeknél különböző szabályok vannak. A puskások a selejtezők során egy 10 koncentrikus körből álló lőtáblára lönek. Ha a lövedék nyomán keletkezett lyuk széle érinti a vonalat, a magasabb értékű kör számít. A döntőkben nyolc versenyző vesz részt, akik a bíró jelére tüzelnek - ekkor a 10-est tovább osztják tizedes vonalakkal, így a klasszikus telitalálat már nem 10-et, hanem 10.9-et ér. A selejtező és a döntő eredményének összeadásából alakul ki a végeredmény.

A pisztolylövőknel szintén egy 10-es skálájú, kör alakú célra tartanak a versenyzők. A gyorstüzelőknel valamelyest nagyobb a tábla, és csak az öt legértékesebb kör számít. A puskások különböző testhelyzetekből lönek, míg a pisztolylövők csak állnak, s egy kézzel kell tartaniuk a fegyvert, a másikkal nem segíthetnek. Ez utóbbi szám abban is kivétel, hogy itt a fináléban csak hatan lönek, az összes többi számban viszont nyolcan.

A mozgó célpontra tüzelő trap-, és skeet-lövészek többlövetű puskákkal (vadászpuskákkal), különböző lőállásokból igyekeznek leszedni a korongokat. Meghatározott sorrendben kell egy félkörív mentén haladni, a korongok pedig különböző röppályán érkeznek

jobbról, balról, majd egyszerre kettő, egymással ellentétes irányból. Ezeket a lövő *kommandírozására* indítják, azaz nem a bíró vezényel. A találatot akkor kell megítélni, ha szemmel láthatóan legalább egy darab leesik a korongból. A közvetítések izgalmasabbá tétele miatt a skeeteseknél az eltalált korongokból lilás por száll fel, így mindenki láthatja, ha sikerült eltalálni a célpontot.

A leghíresebb sportlövők és magyar olimpiai bajnokok

Takács Károly (magyar) – a kétszeres olimpiai bajnok 1938-ban bekövetkezett balesete következtében elvesztette a jobb kézfejét, és bal kézzel löve küzdötte vissza magát a nemzetközi élvonalba

1912 Stockholm – hadipuska, 300 méter: Prokopp Sándor

1924 Párizs – agyaggalamblövés: Halasy Gyula

1948 London – önműködő sportpisztoly: Takács Károly

1952 Helsinki - önműködő sportpisztoly: Takács Károly

1964 Tokió - kisöbű sportpuska, fekvő 60 lövés: Hammerl László

1980 Moszkva - kisöbű sportpuska, fekvő 60 lövés: Varga Károly

2004 Athén - női skeet: Igaly Diána

1.5. Ökölvívás

Sportág történet

Mint minden olyan sportágnak, amelyhez nem kell különösebben bonyolult felszerelés, az ökölvívásnak is igen messzire nyúlik vissza a története. Az első, történelmileg hiteles emlékeket Kr. e. 3000-re datálják a tudósok, nevezetesen egyiptomi ábrázolásokon láthatók öklüket egymásnak irányzó emberek. Az *ókori görögök* a Kr. e. 7. század vége felé vették fel az olimpia programjába a bokszot. Érdekes, hogy a versenyzők már akkor sem csupasz

öklökkel ütötték egymást, hanem a kezükre, sőt még a felkarjukra is puha bőrből készített szíjat tekertek. A rómaiak mindent keményebben csináltak. Ők fémbetéttel látták el a „kesztyűket”, így nem csoda, hogy a gladiátorok által vívott bokszmérkőzéseken a vesztes többnyire élettelenül terült el az összecsapás végén.

A *római birodalom* bukásával az öklözésnek is leáldozott, mivel legközelebb a 17. századi Angliában találkozunk vele, ahol is egyre gyakoribbakká váltak a csupaszból vívott véres vásári bokszmeccsek. A szervezett amatőr öklövívás születését 1880-ra teszik. Ekkor válik el ugyanis a csupaszból vívókat preferáló profi boksztól az amatőr, és alakítja ki saját szabályrendszerét. A szabályok azóta is különböznek a profikétól. Jellemző, hogy ma az öklövívás az egyetlen nyári olimpiai sportág, amelyben a profik nem vehetnek részt az olimpiai játékokon.

Olimpiai múlt

Kissé változatos a sportág ötkarikás története, annak ellenére, hogy a játékokon már az ókori görögök is babérral övezték a legjobb öklövívó homlokát. 1896-ban az athéni szervezők például kihagyták a programból, mert túl veszélyesnek találták. Kétségtelen tény, hogy a pontozás ismeretlen volt akkoriban, azaz az ókori módhoz hasonlóan kiütésig, vagy feladásig zajlottak a mérkőzések.

A boksz ekkoriban még főképpen az Egyesült Államokban örvendett népszerűségnek, ezért is a St. Louis-i eseményen debütált a modernkori játékokon. Az első torna értékéből azonban levon, hogy kizárólag amerikaiak indultak el (ezért sokan nem is tekintik hivatalos olimpiai versenyeknek az 1904-est). Londonban megint lehetett öklözni, 1912-ben azonban újfent hiányzott a programból, minthogy a *szofisztikáltabb* svédoknál törvény tiltotta a bokszolást, azaz a stockholmi olimpián szó sem lehetett az öklövívó-torna megrendezéséről.

1920-tól nyerte vissza immár végleges olimpiai státuszát a sportág, azóta folyamatosan a játékok egyik legfontosabb látványossága. Az idő előre haladtával természetesen sokat változott az arculata: 1952 óta például nem vívnek külön a bronzéremért, így az elődöntők vesztesei automatikusan harmadik helyezést érnek el. 1984 óta kötelező a fejtámasz használata, minimálisra csökkentendő a sérülések számát. A háromszor három perces mérkőzés időt felváltotta az ötször két perc, majd a ma is használatos négyszer kétperces menetek sora. 1960 óta öt bírót alkalmaznak. Az 1988-as, minden addig felülmúló szovjet botrányokat követően, az AIBA bevezette a pontozógépeket.

Szöulban a leghírhedtebb botrány – az azóta profiként világhírűvé vált – Roy Jones Jr. döntőbeli megveretése volt koreai vetélytársával szemben. Még a hazai versenyző is elnézést kért a 3:2-es győzelmének kihirdetése után, ugyanis a tévés felvételek alapján a betalált ütések aránya 86-32 volt Jones javára.

Eleinte a pontozógépek sem hoztak túl nagy sikert. Az egyik barcelonai meccs súlyos „elnyomogatása” miatt zár alá helyezték az egész olimpia, pontozógépek által rögzített adatsorait. A későbbiekben sikerült annyira finomítani a technikán, hogy túlzottan nagy botrányok ne zavarják meg a sportág mindennapjait.

Szabályok

Az olimpiai ökölvívó-versenyek egyik legfőbb furcsasága, hogy az egyenes kieséses rendszerben lebonyolított sportágakkal ellentétben itt nincs kiemelés, azaz egy adott súlycsoport két legjobbja akár az első fordulóban is összehatalálkozhat. A mérkőzések 4x2 percig tartanak a ringnek nevezett küzdőtéren, amely nevével ellentétben négyszög alakú, s minden oldala 6-6 méter. Ha egy bokszoló egy nagyobb ütéstől megrendül, vagy padlót fog, a mérkőzésvezető közbe lép, és rászámol - nyolcig mindenképpen, addig a bokszoló, ha akar, sem bocsátkozhat újra küzdelembe. Ezt követően folytatódhat a mérkőzés, viszont ha ugyanarra a bokszolóra egy menetben háromszor, vagy a meccs során négyszer számolnak, az illetőt automatikusan leléptetik. Ugyanez a sors vár arra is, aki olyan sérülést szenved, amely lehetetlenné teszi a folytatást (például súlyosan vérző fejséb, habár a fejevédő használata az amatőröknél minimalizálta az efféle sérülések számát, inkább az orr vagy a száj vérzése jelenthet problémát). Ha valakire tízet számolnak, és nem áll készen a folytatásra, az *K.O.*-val veszti el a mérkőzést. Szintén korábban ér véget a küzdelem, ha az egyik bokszoló 15 pontos előnyre tesz szert a mérkőzés bármely szakaszában, illetve, ha az egyik fél edzője a törölköző bedobásával a meccs feladását jelzi. Ma már ez ritkább, mivel ha súlyosan egyenlőtlené válik a küzdelem, a mérkőzésvezetőnek jogában áll beszüntetni az összecsapást.

A leggyakoribb eset, hogy nyolc perc után a pontozógépek eredményei alapján hirdetik ki a győztest. A pontozás úgy zajlik, hogy ha egy ütésnél az öt pontozó közül három egy másodpercen belül lenyomja a gép megfelelő billentyűjét, akkor azt találatként (ponként) rögzíti a gép. Fontos még, hogy itt is előfordulnak szabálytalanságok, amelyek elkövetésekor a mérkőzésvezető figyelmezteti a vétkest. Nem szabad fejelni, valamint tenyérrel, vesét, „állj” és gong után, továbbá az öv vonala alatt ütni. Ha valaki ez utóbbi módon teszi harcképtelenné az ellenfelet, akkor a bíró először kiszámol, majd a szabálytalankodót lelépteti. A fejelés, kapaszkodás, passzív, elforduló védekezés szintén tiltott.

Az ökölvívást tizenegy súlycsoportban rendezik meg (48 kg, 51 kg, 54 kg, 57 kg, 60 kg, 64 kg, 69 kg, 75 kg, 81 kg, 91 kg, +91 kg), s mindegyikben 32-en indulhatnak. A versenyt megelőző nap reggelén valamennyi bokszolónak mérlegelnie kell. Aki akár csak egy grammal is nehezebb a megengedettnél, az „átesik a súlyhatáron”, s nem versenyezhet. Ezt követően, minden egyes nap reggelén, amikor a versenyzőnek mérkőzése van, 8 és 9 óra között szintén rá kell állnia a mérlegre.

A leghíresebb ökölvívók és magyar olimpiai bajnokok

Az amatőr ökölvívás háromszoros olimpiai bajnokai: Papp László (magyar - 1948, 1952, 1956), Teofilo Stevenson (kubai - 1972, 1976, 1980), Félix Savón (kubai - 1992, 1996, 2000)

1928 Amszterdam – légsúly: Kocsis Antal

1932 Los Angeles – légsúly: Énekes István

1936 Berlin – könnyűsúly: Harangi Imre

1948 London – harmatsúly: Csík Tibor; középsúly: Papp László

1952 Helsinki – nagyváltósúly: Papp László

1956 Melbourne - nagyváltósúly: Papp László

1960 Róma – légsúly: Török Gyula

1972 München – papírsúly: Gedó György

1996 Atlanta – harmatsúly: Kovács István

1.6. Birkózás

Sportág történet

Az őskori vadászó, halászó, gyűjtögető életmódot folytató ember mindennapi életében a birkózás az eszköze volt az embercsoportok egymás elleni küzdelmének. A jobb vadászterületekért vívott küzdelemben, ha a fegyvereiket már nem volt módjuk használni,

puszta kézzel kellett az életükért harcolni. A csoporton belüli vezető szerepért is feltételezhetően eszköz nélkül vívott küzdelemmel (birkózással) történhetett a kiválasztás, mert a közösség a saját jövője érdekében nem engedhette meg azt, hogy a fennmaradáshoz szükséges fiatal tagjaiból egyet is elveszítsen.

A görögök a birkózást a katonai kiképzés részeként kezelték, melynek következtében magas fokú fizikai és lelki erőre tettek szert. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint *Miltiádész spártai király* és 300 hős katonája, akik napokig tartották fenn a perzsa hadsereget a *szalamiszi szorosban* életük feláldozása árán is. Az ókori olimpiai játékok fejlődésével a birkózás is több szakágra oszlott. Kialakult a *pankráció*, amely sok esetben életre-halálra szóló küzdelemmé vált. Beépült az atlétikába is, a pentatlon 5. számaként. A magas színvonalú görög birkózás a római korban cirkuszi gladiatori véres küzdelemmé silányult.

A középkor folyamán a birkózás a lovagi nevelés részeként jelentős szerepet töltött be a katonáskodó ifjak életében. A magyar kalandozások során Botond mondájában a kis termetű, de roppant erős magyar vitéz birkózásban győzi le a görög óriást. A királyi udvarok szórakoztatására is rendeztek küzdelmeket. Mátyás király udvarában egy *lovagi ünnepség* alkalmával küzdött meg az itáliai Galeotto Marcio és egy magyar ifjú lovag. Az ipari forradalom után a sportág a nép szórakoztatására, cirkuszi birkózásként lép át modern korunkba.

Olimpiai múlt

Az első olimpiákon a kétvállas győzelem elérésével ért véget a küzdelem. Így fordulhatott elő, hogy az 1912-es olimpián tizenegy órán keresztül tartott a bajnoki címért vívott harc. Ezt követően időkeretbe szűkítették a küzdelmet, és a végrehajtott akciókat pontokkal értékelték. Ebben az időszakban vált ketté a versenybirkózás *kötöttfogásra* (amelyet görög-római birkózás néven is neveznek), és *szabadfogásra*. Az 1920-as és 1930-as években – főleg kötöttfogásban – a skandinávok voltak a világ legjobbjai. Szabadfogásban viszont az USA és Törökország versenyzői képeztek jelentős erőt.

1952-ben megjelentek a Szovjetunió versenyzői, és ettől kezdve mindkét fogásnemben meghatározóvá váltak. Felkészülésükbe a népi birkózások mozgásanyagát beépítve, forradalmasították főként a szabadfogást. Olyan kis népek sportolói váltak meghatározóvá a szovjet csapatban, mint például az északi oszétok. Így fordulhatott elő, hogy a barcelonai olimpián (1992) az oszét származású Fadzejev, Kadarcev és Khabelov három aranyérmet szerzett a FÁK országai néven szereplő (volt szovjet) csapatnak.

Szabályok

A birkózás az a sportág, ahol talán a leggyakrabban változtatják a szabályokat. Némi túlzással azt is elképzelhetőnek tartjuk, hogy mire e sorok eljutnak a Tisztelt Olvasóhoz a sportág szabályai már újabb változásokon mentek keresztül.

A kötöttfogású és a szabadfogású birkózásban is a cél az ellenfél két vállra fektetése, vagy a pontozók által értékesebbnek tartott, a szabályokban rögzített fogások végrehajtása. Kötöttfogásban csak derék felett szabad megfogni az ellenfelet, és gáncsolni tilos. Szabadfogásban az egész testen lehet fogást végrehajtani, és a láb cselekvő használata, azaz a lábkulcs vagy a gáncs megengedett.

A versenyzők puha cipőt és testhezálló mezt viselhetnek, alatta alsónadrággal, a nőknél esetleg pólóinggel. Nem hordhatnak gyűrűt fülbevalót, a hosszú haját fel kell kötni, a körmöket rövidre kell vágni. A sportszerű birkózást nők is végzik, ők a szabadfogás szabályai szerint küzdenek. Nem szabad veszélyes vagy fájdalmas fogásokat alkalmazni, emellett minden sportszerűtlenség (harapás, karmolás, fül vagy hajhúzás, ütés és rúgás) tiltott.

A versenyzőket súlycsoportokba sorolják, melyeket a nemzetközi szövetség előírásai tartalmazzak. A nemzeti szövetségek versenykiírásukban ettől kis mértékben eltérhetnek. A súlycsoportok időnként változnak, ahogy egyes fogásokat is hol megengednek, hol pedig nem.

A szőnyegen végrehajtott akciókat a mérkőzésidő korlátozása óta 1-5 pont között díjazták. A mérkőzés végén a győzelem arányától függően 0, 1, 3, 4 pozitív pontot lehet kapni. A súlycsoportok: felnőtt férfiak - 55, 60, 66, 74, 84, 96 és 120 kg; felnőtt nők - 48, 51, 55, 59, 63, 67, és 72 kg (az olimpiai játékokon - 48, 55, 63 és 72 kg).

A leghíresebb birkózók és magyar olimpiai bajnokok

Alexander Karelin (orosz) – háromszoros olimpiai bajnok (1988, 1992, 1996.), és egyszeres ezüstérmes (2000)

1908 London – kötöttfogás, nehézsúly: Weisz Richárd

1936 Berlin – kötöttfogás, pehelysúly: Lőrincz Márton; szabadfogás, pehelysúly: Zombori Ödön; szabadfogás, könnyűsúly: Kárpáti Károly

1948 London – szabadfogás, nehézsúly: Bóbis Gyula

1952 Helsinki – kötöttfogás, pehelysúly: Hódos Imre; kötöttfogás, váltósúly: Szilvási Miklós

1964 Tokió – kötöttfogás, 62 kg: Polyák Imre; kötöttfogás, nehézsúly: Kozma István

1968 Mexikó – kötöttfogás, 57 kg: Varga János; kötöttfogás, nehézsúly: Kozma István

1972 München – kötöttfogás, 82 kg: Hegedűs Csaba

1980 Moszkva – kötöttfogás, 74 kg: Kocsis Ferenc; kötöttfogás, 90 kg: Növényi Norbert

1988 Szöul – kötöttfogás, 57 kg: Sike András

1992 Barcelona – kötöttfogás, 68 kg: Repka Attila; kötöttfogás, 82 kg: Farkas Péter

2004 Athén – kötöttfogás, 55 kg: Majoros István

1.7. Cselgáncs (Judo)

Sportág történet

A cselgáncs a szamurájok ősi harcmódorából, a dzsudzsicuból (jujitsu) szelídült világszerte csodált sportággá. A japán szóösszetétel, ju-do jelentése: a kifinomult mód. Ju annyit tesz: finoman, kifinomultan. Ez arra utal, hogy a dzsúdóban az ellenfél erejét is felhasználhatjuk a saját sikerünk érdekében, azaz a technika sokkal fontosabb a nyers testi erőnél. Do, a japán nyelvben módszert jelent, hasonlít a *kínai tao-ra* (a sportágra használt kifejezés kínai megfelelője az első században feltűnik a *Kuang Vu császár* idején készült krónikákban).

A „finom technikát” jelentő jujitsu-t megannyi iskolában oktatták a 19. századi Japánban. Ezekből indult útjára az új harcmódor. A többféle formát foglalta egységes szabályrendszerbe Dzsigoro Kano. A „doktor” a sportág filozofikus szellemét erősítette, és a jujitsu összes veszélyes elemét kivette az új sportágból. Kano 1882-ben nyitotta meg iskoláját, amelyben az érdeklődőknek Kodokan judót oktatott. Később, 1909-től hosszú időn át a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagjaként szolgált (ő volt az első ázsiai a legfőbb testületben). Még megérte az első nemzetközi versenyt, melynek keretében 1926-ban Japán és egy német együttes találkozott. Halálát követően több évtizednek kellett eltelnie, mire a cselgáncs megjelenhetett az olimpiai játékokon.

Olimpiai múlt

A cselgáncs az 1964-es tokiói olimpián mutatkozott be, akkortájt négy súlycsoportban. Hármat természetesen a hazaiak nyertek meg, ugyanakkor a negyedikben a Nippon Budokan Hallban összegyűlt 15 ezer néző hatalmas megrökönyödésére a holland Anton Geesink legyőzte a japánok háromszoros bajnokát, Kaminaga Akiót. Nem csoda, hiszen a nyílt kategóriában rajthoz állt holland 198 centire nőtt, ráadásul kétszer is Akio fölé kerekedett, mintegy betetőzve az év korábbi részében bemutatott győzelmi sorozatát. Mindez azért volt különösen fájdalmas, mert eladdig a felkelő nap országában szilárdan hittek abban, hogy egy elsőrangúan képzett dzsudoka bármilyen méretű ellenfelet képes legyőzni.

A japánok dominanciája később is megmaradt, ám a franciák és a koreaiak is igen szépen kivették a részüket az aranytermésből. Később további nemzeteknek is sikerült elcsípni egy-egy olimpiai bajnoki címet.

Szabályok

A különleges lebonyolítási szisztéma miatt a cselgáncsozóknál mindig két versenyző kap bronzérmeket. Ez abból következik, hogy kezdetben a mezőnyt kétfelé osztják: a két csoporton belül lezajlik egy-egy direkt kieséses torna, melyek győztesei aztán a fináléban az aranyéremért mérkőznek. Ugyanakkor minden olyan versenyző, aki a későbbi csoportgyőztestől kapott ki, a vigaszágra kerül, ahol ugyanúgy részt vesz egy egyenes kieséses rendszerű viadalon. A két vigaszág győztese lesz a bronzérmes.

A sportág szabályainak ismeretéhez nélkülözhetetlen néhány eredeti japán szakkifejezés. Ezek közül az ipponról talán már sokan hallottak: ez annak a 10-essel jelölt pontszámnak a neve, amely a meccs azonnali végét jelenti. Ippon egyfelől olyan dobással vagy lábgáncsal érhető el, amelynek nyomán a vetélytárs a hátára esik, másfelől ippont ér az is, ha a másikat a hátára sikerül szorítani 30 másodperc erejéig (az ellenfél közben kissé mozoghat). Ippon még, ha 30 másodpercen keresztül sikerül fojtást alkalmazni, illetve olyan kulcsolást, amely a könyök vagy a váll eltörésével fenyeget. Fojtásnál vagy karfeszítésnél a vetélytárs kopogással jelzi, hogy feladja a párharcot, ellenkező esetben a csont akár el is törhető. Az olimpián ez az egyetlen sportág, ahol legálisnak számít az ilyesmi (a valóságban természetesen nem fájulnak idáig a dolgok).

Az ipponnál eggyel gyengébb a 7 ponttal jelzett waza-ari, amely szintén egy értékes dobás nyomán érhető el, igaz, a vetélytárs ilyenkor nem pontosan a hátán landol, azaz nem ippont érő a mozdulatsor. Huszonöt másodpercet elérő leszorításért szintén waza-ari jár. Ha a

versenyzőnek sikerül egy második waza-ari is elérnie, az awasewazát jelent, ami voltaképpen annyit tesz, hogy ippon, két waza-arival.

Kisebbs dobásokért, sikeres gáncsokért, továbbá 15 másodperces leszorításokért yuko jár. A sportág sajátossága, hogy a yukókból nem érhető el ippon, azaz két yuko összeadva sem lesz ippon, sőt, waza-ari sem. A cselgáncs szépsége, hogy a hátrányban lévőnek a meccs végéig van esélye a győzelemre, ugyanis egyetlen waza-ari többet ér, mint tetszőleges számú yuko.

Szabálytalanságok esetén a vezetőbíró két segédjével konzultálva büntetéseket róhat ki. Túlzott passzivitásért, vagy nem megfelelő technika alkalmazásáért egy-egy shido jár: két shido már egy yukóval egyenértékű, három pedig egy waza-arival. A negyedik azonnali leléptetést von maga után. Sérülésveszélyt jelentő, súlyos szabálytalanságnál, vagy kirívó sportszerűtlenség esetén azonnal leléptetik (hansoku-make) a vétkest.

A mérkőzések öt percig tartanak a férfi, és 4 percig a női mezőnyben. Valahányszor megszakítják a küzdelmet, az óra megáll. Jelenleg mindkét nem hét-hét súlycsoportban küzdhet a helyezésekért. A dobásokat a körülbelül 15x15 méteres, tataminak nevezett küzdőfelületről kell indítani, de ha a versenyző kilépett, az akció érvénytelen.

Döntetlen állásnál a büntetések száma dönthet. Amennyiben nincs semmilyen értékelhető akció, a vezető bíró, valamint a tatami mellett ülő két segédje határoz a győztesről. Az oldalbírók piros vagy fehér zászlót lendítenek a magasba, a vezetőbíró ugyanabban az ütemben valamelyik versenyző irányába lép és mutat. Aki a három „szavazatból” többet kap, az nyeri a mérkőzést.

A leghíresebb judósok és magyar olimpiai bajnokok

Yasuhiro Yamashita (japán) – az olimpiai bajnok (1984) és négyszeres világbajnok judos veretlenül, veszített mérkőzés nélkül vonult vissza

1992 Barcelona – 95 kg: Kovács Antal

2. Egyéb olimpiai sportágak

2.1. Súlyemelés

Sportág történet

Sportág, a mely önmagában az emberi erő egyik alapvető mérőeszköze, s mint ilyet, már az ókori egyiptomiak és görögök is művelték. Nemzetközi szinten már a 19. században elterjedt, így egyike lett azon kevés sportágaknak – az atlétika, az úszás, a torna, a vívás, a birkózás, a lövészet és a kerékpározás társaságában –, amely helyet kapott az 1896-os olimpiai játékok programjában. Nem csoda, hiszen már öt évvel korábban megrendezték az első világbajnokságot, igaz, a londoni eseményen hat országból csupán hét sportoló indult. A sportág később egyre népszerűbbé vált, melyet eleinte az osztrákok, a németek és a franciák uraltak, később belépett az USA és Egyiptom is. A második világháború után keletre tolódott a súlypont, az oroszok és a bolgárok vették át a hatalmat. A *szovjet blokk* szétesését követően a törökök és irániak léptek be, ugyanakkor Európa továbbra is megkerülhetetlen maradt. A nőknél a kínaiak a kezdetektől nagy fölényben voltak, de más ázsiai nációk is remkeltek.

Olimpiai múlt

Annak ellenére, hogy a sportág önmagában igen egyszerű, mégis megannyi változáson ment keresztül. Többször változtatták a súlycsoportokat, különösen az 1990-es évek második felében, így téve lehetővé megannyi új világrekord felállítását. Az olimpiákon a versenyszámok is módosultak: 1924-ben például öt fogásnemben kellett teljesíteni. A mára

megmaradt lökésen és szakításon kívül egykezes szakításban és lökésben is emeltek (a szabály szerint egyikben az egyik, a másikon a másik kart kellett használni), emellett volt még nyomás is. Az egykezes fogásnemek hamar kiestek, a nyomás viszont 1972-ig tartotta magát, ezért addig három fogásnem eredményei alapján hirdettek győztest. Jóllehet az ólomsúly győzteseit szokás a világ legerősebb embereiként aposztrofálni, a legnagyobb elismerés alighanem a kisebb súlyúakat illeti, ugyanis a testsúly és a felemelt kilók arányszámát tekintve ők a legerősebbek.

Szabályok

Jelenleg a nyári olimpián nyolc férfi és hét női súlycsoportban rendeznek versenyt. A versenyzőknek szakításban és lökésben kell a lehető legnagyobb súlyt felemelniük. A szakítás során a versenyző a combjával megdobott súlyt egyből a feje fölé emeli, s közben leguggol, majd ebből a pozícióból nyújtott karral feláll. A lökés során a versenyző előbb guggoló helyzetig emeli a súlyt oly módon, hogy aztán a vállain nyugtatja, majd egy gyors, már-már ugró mozdulattal felegyenesedik, lábait előre, illetve hátralendíti, s közben kilöki a súlyt. Ezt a mozdulatsort követően a súlyemelő megpróbálja a lábait egyenes helyzetbe hozni.

Amikor a mozdulatsorok befejeződtek, attól fogva a versenyzőnek legalább három másodpercig kell egyenesen, kinyújtott karral állnia a feje fölött tartott súllyal. A karja nem rogyhat be, nem „nyomhat bele” a gyakorlatba. A gyakorlatot bírók minősítik: ha a háromból legalább kettő fehér lámpát gyújt, akkor a gyakorlat érvényes, ha többségben vannak a piros lámpák, a gyakorlat érvénytelen. Szintén érvénytelen a gyakorlat, ha a versenyző a mozdulatsor közben elejti a súlyt, vagy fel sem tudja rántani. Egy versenyző egy fogásnemben háromszor léphet dobogóra. A súlyok nagyságán csak felfelé lehet változtatni, ugyanakkor nem tiltott egy érvénytelen gyakorlatot követően magasabb súlyon próbálkozni. A versenyző eredményét a két legnagyobb érvényes gyakorlat alapján számolják, míg holtversenynél a versenyzők testsúlya közötti különbség dönt, azaz a könnyebbé a jobb helyezés.

A leghíresebb súlyemelők és magyar olimpiai bajnokok

Naim Süleymanoglu (bolgár, török) – háromszoros olimpiai bajnok (1988, 1992, 1996)

Halil Mutli (török) – háromszoros olimpiai bajnok (1996, 2000, 2004)

Pirrosz Dimasz (görög) – háromszoros olimpiai bajnok (1992, 1996, 2000)

Kahi Kahiasvilisz (görög) – háromszoros olimpiai bajnok (1992, 1996, 2000)

1972 München – légsúly: Földi Imre

1980 Moszkva – félnehézsúly: Baczakó Péter

2.2. Asztalitenisz

Sportág történet

Ebéd utáni szórakoztatásra találták ki, no meg arra, hogy ha a szabadban esik (mint Britanniában rendszeren), a szobában is lehessen teniszezni. A korabeli ütők nyele még a teniszben használatos rakettáékét idézte. Az asztal nagysága – 2.74x1.525 méter – a legkisebb játékelületet adja az olimpiai sportágak között. Az 1988-as debütálás idejére persze jócskán átalakult az egykor Angliában egy évszázaddal korábban megalkotott „miniatűr tenisz”. Anno szivardobozok tetejével ütögették a gömbölyűre faragott pezsgősdugókat, ugyanakkor a mai ütők extrém borításaival akár 160 km/h-s sebességre is felgyorsíthatók a labdák. A rövidnyelű ütők a világ legnépszerűbb rekreációs sportágává tették a labda puffogásáról ping-pongként is elhíresült játékot. Jelenleg több mint 40 millió igazolt játékos mellett százmilliók játsszák pusztán kedvtelésüként.

A sportág első szabályait egy cambridge-i egyetemista, Igor Montagu fektette le 1922-ben. Négy évvel később öt ország, Ausztria, Anglia, Németország, Svédország és Magyarország megalakította a nemzetközi szövetséget, amely azonnal meg is szervezte az első világbajnokságot. Hazánk legjobbjai sokáig uralták a sportágot. Ha a húszas-harmincas években olimpiai sportág lett volna az asztalitenisz, megannyi éremmel gazdagodott volna a magyar ötkarikás múlt. A távol-keleti beáramlás a második világháborút követően kezdődött, de Európa még a hetvenes évek végéig ellenállt. Ekkor az utolsó nagy magyar generáció (Gergely-Jónyer-Klampár) világbajnoki címét követően, végleg megkezdődött a kínai-japán térhódítás. Napjainkban női vonalon teljesen a kínai sportolók dominálnak, míg a férfiaknál

ez kevésbé van így. Ettől függetlenül ott sem bírnak igazán az ázsiaiakkal, bár a svédek jó ideig tartották a frontot.

Olimpiai múlt

Ázsiába kellett érkeznie az olimpiának, hogy a ping-pong csatlakozhasson: 1988-ban, Szöulban nyerhettek először érmeiket az asztaliteniszezők. Ekkor még a koreaiak is elcsíptek egy-egy aranyat, ezt követően azonban a kínaiak egyeduralmukodóvá váltak. Pekingben – a várakozásoknak megfelelően – minden aranyérmet kínai asztaliteniszező nyert meg.

Szabályok

A „nagytestvérhez” hasonlóan egyenes kieséses rendszerben mérkőznek az indulók, igaz, úgy, hogy először a 33-64. helyen rangsoroltak mérkőznek, majd a 16 továbbjutó bekerül a 17-32. helyezett mellé. Ezek a győztesek kerülnek szembe az első tizenhat kiemelttel a harmadik fordulóban, azaz gyakorlatilag innen indul az igazi megmérettetés.

A csapatversenyben 16-16 csapat vesz részt, ezeket négy négyes csoportba sorsolják. A csoportok győztesei kerülnek az elődöntőbe, az itteni vesztesek pedig a csoportok második helyezettjeivel a bronzéremért küzdenek. A csapatverseny során két egyest egy páros követ, majd ha még van tét, újabb két egyes következik.

A sydneyi játékokat követően átalakult az asztalitenisz: 2 milliméterrel nőtt a labdák átmérője (40 mm), valamint a súlyuk is változott (2.5-ről 2.7 grammra). Elbúcsúztak a 21 pontos szettekől – amelyekből hármat kellett megnyerni – ehelyett 11 pontot kell elérni, viszont négy nyert szettel. A szabály szelleme nem változott, miszerint a szetteken belül csak két pont különbséggel lehet nyerni. Az adogatás joga kétpontonként száll át a másikra, 10:10 után viszont már pontonként.

A játék szervával indul, a labdát legalább 16 centire kell feldobni, aztán megütni úgy, hogy a labda a háló innenső és túlsó oldalán egyaránt lepattanjon. Ezt követően már csak az ellenfél térfelén kell pattannia, ott viszont muszáj, azaz nem lehet röptézni, mint a teniszben. A labdát kizárólag az ütővel lehet megjátszani. Amennyiben a labda kettőt pattan az asztalon, vagy másodjára a földhöz ér, a pont az ütőt illeti, amennyiben nem pattan az asztalon és úgy ér földet, az ellenfélé a pont. Párosban a szervának a túlsó térfél jobb oldalán kell landolnia, majd a kialakuló menet során a párok tagjai felváltva ütnek a labdába, ellenkező esetben elvesztik a pontot.

A leghíresebb asztaliteniszezők

Barna Viktor (magyar, angol) – 1929 és 1954 között összesen negyven világbajnoki érmet, köztük huszonkét aranyérmet, nyert

Sidó Ferenc (magyar) - 1940-től 1961-ig összesen huszonhat érmet, köztük kilenc aranyérmet nyert a világbajnokságokon

Jónyer István (magyar) – négyszeres világbajnok (1971, 1975 - két számban, 1979) és ötszörös Európa bajnok (1972 – két számban, 1974, 1978, 1982)

Klampár Tibor (magyar) – kétszeres világbajnok (1971, 1979) és háromszoros Európa bajnok (1974, 1978, 1982)

Gergely Gábor (magyar) - kétszeres világbajnok (1975, 1979) és négyszeres Európa bajnok (1978 – három számban, 1982)

Jan-Ove Waldner (svéd) – olimpiai bajnok (1992), hatszoros világbajnok (1989 – két számban, 1991, 1993, 1997, 2000) és tizenegyszeres Európa bajnok (1986 – két számban, 1988 – két számban, 1990, 1992, 1996 – három számban, 2000, 2002)

2.3. Evezés

Sportág történet

Első ízben az ókor népei markolták meg az evezőslapátot, amikor vízen szállítottak. Az egyiptomiak, görögök, rómaiak egyaránt eveztek a különböző hajókon, sőt, versenyeket is rendeztek. Az egyiptomiak és föníciaiak a nyílt vízen, a rómaiak a *Colosseum* ócéáná változtatott porondján versengtek. Sportként a *viktoriánus kor Angliájában* fedezték fel újra, majd a 19. század második felében, Európában is rendkívüli népszerűségnek örvendett. Nem sokkal később Amerikába is „átkerült”.

Az első feljegyzett, és ma már igazi világhírnévnek örvendő verseny az Oxford-Cambridge regatta, melynek keretében 1828 óta minden évben a két híres egyetem nyolcasai csapnak össze. Ezzel az évszámmal az evezősök majd’ minden olimpiai sportot megelőznek a

hivatalosan rögzített versenydátumok terén. Az amerikaiak sem akartak lemaradni, mivel a Yale-Harvard párharc története 1852 óta íródik. A sporttörténet egy evezőst ismer el az első igazi világbajnokként, mégpedig a torontói Edward Hanlant.

Hanlan még becenevet is kapott: ő volt „A fiú kékben”, minthogy igen feltűnő, égszínkék öltözékben húzta a lapátot hónapszám. Ő is a profik táborába tartozott, mint oly sokan a 19. század derekán. A megélhetést a versenyekre feltett irdatlan pénzüsszegek garantálták.

A mai értelemben vett világbajnokságok igen későn indultak el, csupán 1962-ben. A hölgyek vb-it csak 1974 után rendezték meg, addig kontinensviadalon lehetett érmeget szerezni.

Olimpiai múlt

Kevés olyan szám van, amelyben a nők ennyire későn követhették a férfiakat. Ahhoz képest, hogy az evezés már 1900-ban bemutatkozott, a hölgyek csak mintegy nyolcvan évvel később (1976) csatlakozhattak. Egyébiránt ez a sportág lenne az ötödik, amelyik valamennyi alkalommal szerepelt a nyári olimpiai játékok programjában, csakhogy Athénban hiába szerepelt a műsoron, a túlzott hullámverés miatt nem tudták megrendezni a versenyeit.

Az 1960-as évekig az amerikaiak domináltak, ezt követően a szovjetek és a németek (keletiek és nyugatiak) is feltűntek a színen. Mindazonáltal a sportág legnagyobbjának egy brit, Sir Steve Redgrave számít, aki egymást követő öt olimpián lett aranyérmes.

Szabályok

Egyesben, párosban, négyesben és nyolcasban rendeznek versenyeket, váltott-evezős hajókkal (a versenyző kezében csak egy evező van), illetve kétpár-evezősökkel (a versenyző két lapátot húz). A férfiaknál kétpárevezősben három verseny van: egyéni, páros, négyes. Váltott evezősben szintén három számban szerezhető érmek: kormányos nélküli kettes, kormányos nélküli négyes, valamint nyolcas, kormányossal. Ezen túlmenően – 1996 óta – rajthoz állhatnak könnyűsúlyú kétpárevezősben, valamint könnyűsúlyú kormányos nélküli négyesben. A hölgyek kettővel kevesebb számban indulhatnak: váltott evezősben a normál és a könnyűsúlyú változatban egyaránt hiányoznak a négyes hajók.

A könnyűsúlyú számokban az evezős súlya maximált: nőknél 59 kilogramm, férfiaknál 72.5 kilogramm, párosban a kettő átlaga 57, illetve 70 kilogramm. A nyolcasoknál a kormányos minimális súlya férfiaknál 55, a nőknél 50 kilogramm, de öt kiló kiváltható a

hajóba rakott mesterséges súllyal. A korai időszak változtatásait nem számítva 1912-től az evezőspálya hossza állandó, mégpedig valamennyi számban 2000 méter. Egy futamban hatan indulhatnak az egyenként 13,5 méter széles pályákon. Előfutamokat és elődöntőket is rendeznek. Általában az első helyen végzett egység jut tovább, mindenki más a reményfutamban próbálkozhat. A döntő is hat résztvevős.

A versenytaktika kissé furcsa, mivel leginkább az első és utolsó 500 métert kell meghajtani, és a középső ezen pihenni kissé (a hullámverés miatt nem árt gyorsan az élre kerülni). Egyesek szerint a helyes megközelítés a következő: a középső ezer méteren túlélni, a hajrában pedig mindent kiadni. A gyilkosan kemény rajt és a hatalmas hajrá során 47 csapás/perces átlagra gyorsulnak fel a versenyzők, de a „pihenő” szakaszban sem esik a ritmusuk 40 csapás/perc alá. Egy hajó a célvonal előtt akár a 10 m/sec sebességre is felgyorsulhat.

A leghíresebb evezősök, a legkiválóbb magyar eredmények

Sir Steve Redgrave (brit) - öt egymást követő olimpián (1984, 1988, 1992, 1996, 2000) lett aranyérmes

Sir Matthew Clive Pinsent (brit) - négy egymást követő olimpián (1992, 1996, 2000, 2004) nyert aranyérmet

Vjacseszlav Ivanov (szovjet) - három egymást követő olimpián (1956, 1960, 1964) lett aranyérmes

Haller Ákos, Pető Tibor – kétszeres világbajnok, kétpárevezős (2001, 2002)

Hirling Zsolt, Varga Tamás – világbajnok, könnyűsúlyú kétpárevezős (2005)

Pap Kornélia - négy egymás utáni évben nyert Nyílt Európa Bajnokságot egypárevezősben (1958, 1959, 1960, 1961)

2.4. Kerékpár

Sportág történet

Történelmi tény, hogy az első biciklivel 1817-ben kanyarodott ki az utcára egy holland úriember, Karl Von Drais. Ötletet éppenséggel meríthetett korábbról is, mivel a 15. század

vége felé *Leonardo da Vinci* skiccelt egy kétkerekű, pedálokkal és láncokkal kombinált valamit, amit akár a kerékpár őséne is tekinthetünk.

Von Drais járműve, amely elmésen a „*draisenne*” keresztséget kapta, alulmúlta Leonardo elképzelését, ugyanis láncnak se híre, se hamva nem volt, sőt, pedálnak sem. A nyeregben ülő a két lábával taposta a talajt, így mintegy „ülve-futva” hajtotta előre a kétkerekűt.

Az első, ennél jobb változat 1839-ben készült el egy skót kovácsnak, Kirkpatrick McMillannek köszönhetően, ám ezen a pedál az irdatlan nagyságú első kereket hajtotta, azaz a rendkívüli megterhelés okán az első példányok tökéletesen alkalmatlanok voltak a versenyzésre. Végül 1861-ben a maihoz hasonló kormányt erősítettek az első kerék fölé, így a következő tíz évben egymást követhették a technikai újítások: vasküllők, gumiborítású kerekek, fékek stb. 1869-ben a franciák elérkezettnek látták az időt, hogy megszervezzék az első nagyobb versenyt Párizs és Rouen között, 1881-ben pedig a derék *velocipedisták* megalakították a szövetségüket, majd egy évvel az athéni játékokat megelőzően megszervezték az első világbajnokságot is.

Itt már a tíz éve ismert, a mai kerékpár előfutárának nevezhető bringákkal vettek részt a versenyzők. 1885-ben találták fel a pedálos kiadás láncos változatát, s kisvártatva a sebességváltók is megjelentek. Emellett a meghajtás az elsőről a hátsó kerékre került át. Amikor pedig az ír J. B. Dunlop feltalálta a tömlős gumikereket, már a bringások alfelét sem rázták szét a kilométerek...

A kerékpársport egészen elképesztő fejlődésen ment keresztül, mivel rendkívüli összegeket és energiát fektettek a kerékpár modernizálására, ezzel téve mind könnyebbé, áramvonalasabbá és gyorsabbá. Az is természetes, hogy a sportág folyamatosan bővül, és ezt az olimpia programja is követi. Az ősi országúti kerékpározás mellett ma már a pályakerékpárosok, a mountain bike-osok is olimpiai érmekért küzdenek, sőt, Pekingben bemutatkozott a legújabb szakág, a BMX is.

Országúti kerékpár

Történet

A fenti történetet kiegészítendő elmondható, hogy a hosszútávon tekerők versenyei az 1880-as évektől egyre népszerűbbekké váltak, és a sportág egyformán hódított az Atlanti-óceán két oldalán. Amerikában a *nagy világválság*ot követően rendkívüli módon visszaesett a

népszerűsége, és csak az 1984-es olimpia sikerei, valamint Lance Armstrong Tour de France-diadalai emelték vissza régi fényébe. Eközben az öreg kontinensen folyamatosan virágzott.

Olimpiai múlt

A világbajnokság után egy évvel nem is lehetett kérdéses, hogy az első olimpia programjában is helyet kap a kerékpározás. Természetesen az országúti számot rendezték meg Athénban, pontosabban, Athén és Marathón között, merthogy a bicikliseknek a maratoni futás útvonalát kellett megtenniük, azaz oda-vissza 87 kilométert. A kerékpározás így azon kevés sportágak közé tartozik, amely valamennyi nyári olimpiai játékok műsorán szerepelt, ugyanakkor a hölgyeknek csaknem egy évszázadot kellett várniuk az ötkarikás csatlakozásra, merthogy csak 1984-től szállhattak nyeregbe az olimpiákon.

Eleinte egyéni országúti versenyeket rendeztek, majd 1912-től 1956-ig csapatviadalokat is. 1960-tól a csapatverseny helyébe a csapatok számára kiírt időfutam került a műsorba, 1992-ig, amikor is újból az egyéni viadalok kerültek előtérbe. Jelenleg csak ilyeneket rendeznek az országúti programban.

Szabályok

Két-két férfi és női egyéni versenyszám szerepel az olimpián. A „sima” országúti verseny mellett időfutamokat is rendeznek: előbbiben a férfiaknak 210-240, a nőknek pedig 90-120 kilométert kell tekerniük, tömeges rajt után. Az időfutamok során 90 másodpercenként indítják a résztvevőket, akik csak az órával versenyeznek: az uraknak 45-55 kilométert, a hölgyeknek legalább 25, legfeljebb 35 kilométert kell végighajtaniuk. Az országúti versenyeken a mai szabályok 12-18 kilométeres körök kialakítását teszik lehetővé, a kerekéseknek ezeket kell többször megtenniük. A szabályok értelmében a lekörözött versenyző kiesik, azaz ki kell állnia, kivéve, ha a vezetőktől az utolsó körben kapja meg a körhátrányt.

Pályakerékpár

Történet

A sportág népszerűsége hamar rádöbentette a versenyszervezőket, hogy kellene valami olyasmit is csinálni, amikor a viadalt végig láthatják a nézők, azaz a biciklisták nem tűnnek el az érdeklődők szeme elől. 1868-ban az ötletből valóság lett, s egy kisebb, zárt pályán versengtek a bringások a franciaországi Saint-Cloudban. Nem sokkal később Párizsban,

illetve Kölnben összeácsolták az első komolyabb fapályákat. Eleinte 1, 5 és 10 kilométeren tapostak az indulók, majd kitalálták a 12 és 24 órás, pihenő nélküli versenyeket. Mindezt fokozva, 1878-ban az angolok létrehozták a „Six Days” nevű örületet, amelynek során – apróbb megállóktól eltekintve – valóban hat napon át kellett kerékpározni.

Olimpiai múlt

Már az 1896-os olimpián szerepelt a pályakerékpár egy száma a programban, és az 1912-es játékok kivételével azóta is valamennyi ötkarikás esemény egyik legnépszerűbb helyszíne a *velodrome*. A pályakerékpár sport programja 1924 és 1992 között nyugalomban volt: ezen időszakban a repülőverseny, az egy-kilométeres időfutam, valamint az egyéni és csapat üldözőverseny szerepelt műsoron (a hölgyek itt 1988-ban csatlakozhattak). Ezen időszak előtt is elég sűrűn változott a program, utána viszont alaposan felbolydult, mivel megjelent a sprint csapatverseny, a madison, valamint a keirin.

Szabályok

Igen széles skálán lehet választani a pályakerekes események közül, amelyeket alapvetően két műfajra lehet osztani: a hosszú távú, kitartást igénylő számok, valamint a sprintszámok. A pálya általában 333,3 méter hosszú, 7-9 méter széles és dőlésszöge 42 fok.

A hosszú távú számok

Egyéni üldözőverseny: a pályára két versenyző megy ki, egyik a pálya egyik felétől, a másik a másik felétől rajtol, majd négy kilométeren keresztül üldözik egymást. Ha valaki beéri a másikat, az utolért kerékpáros kiesik, egyébként a gyorsabb jut tovább.

Csapat üldözőverseny: ugyanaz, mint az egyéni, azzal a különbséggel, hogy egy-egy csapat négy kerekesből áll. Az óra akkor áll meg, amikor a csapat harmadik tagja áthalad a célvonalon.

Olimpiai sprint: háromtagú csapatok igen látványos versengése, három körön át. Mindegyik körben másik kerekesnek kell vezetnie a csapatát, az óra akkor áll meg, amikor a harmadik is áthaladt a célvonalon.

Pontverseny: nyolc versenyző kerekezik a pályán, a férfiak 40, a nők 24 kilométeren át, és minden második kilométer után egy sprintbetét következik. Ezen sprintek során pontok gyűjthetők: a sprint győztese 5 pontot kap, a második 4-et, a harmadik 3-at, a negyedik 2-t, az ötödik 1-et. Az utolsó sprint duplán számít, ugyanakkor a lekörözöttek nem gyűjthetnek

pontot. Aki két körrel lemarad, az kiesik. A versenyt az nyeri, aki a 20 belső mini-viadalon a legtöbb pontot gyűjtötte.

Madison: a pontversenyhez hasonló szám, melynek során kétfős csapatok versengenek egymással. Öt kilométerenként sprintszakaszok következnek, a pontozás ugyanaz, mint a pontversenyben. A kétfős csapatból mindig csak az egyik biciklis teker teljes erőbedobással, a másik általában egy-másfél körig pihen, aztán a társ mögémeget, és meglöki hátulról. A verseny a New York-i Madison Square Gardenről kapta a nevét, mivel ott rendeztek először ilyen versenyt.

Sprints számok

Időfutam: egyéni viadal az óra ellen. Csak egy versenyző van a pályán, akinek 1000 métert (hölgyeknek 500 métert) kell végigsprintelnie - a leggyorsabb nyer.

Repülőverseny: háromkörös verseny, melynek során két kerekese mérkőzik meg egymással. A párharc tulajdonképpen az utolsó 200 méteren dől el, addig a kerekesek csupán azért manővereznek, hogy lehetőleg a másik vezessen (lassítanak, sőt, akár le is fékeznek, szinte teljesen megállva). Így ugyanis erőt lehet gyűjteni az előtte lévő hátszeléből, ráadásul az nem látja őt, azaz az utolsó pillanatban meglepetésszerűen megelőzhető. Egy előzetes időmérés alapján rangsorolják a kerekeseket, párokba sorsolják őket, majd elkezdődik az egyenes kieséses viadal, a tulajdonképpeni verseny. Egy párharc három futamból áll, aki kettőt nyer, továbbjut.

Keirin: Japánból indult hódító útjára ez a fura versenyszám, amelyben egy motor is közreműködik. A hat kerekese felvonultató viadal nyolc körből áll: 5 és fél körön át egy motoros halad a versenyzők előtt, amely fokozatosan gyorsít fel 25-ről 45 kilométer/órás sebességre. Ezt a sebességet a kerekesek is igyekeznek felvenni. A versenyzők egyre jobban felpörögnek, és a végén akár 60 kilométer/órás sebességgel haladnak át a célvonalon.

Hegykerekpár (Mountain-bike)

Történet

A modernkori sportok történetének egy legviszhangosabb sikere a mountain-bike-é, amely szűk két évtized alatt vált a világ egyik legnépszerűbb sportágává, s hozott egyszersmind óriási üzleti sikert mindazoknak, akik korán fantáziát láttak benne.

Az egész Kaliforniában kezdődött, ahol úgy negyven éve egyetemisták egy csoportja úgy döntött, tartalmat kell adni a jelmondatnak: „Vissza a természetbe!” Alig telt el húsz év,

és San Francisco környékén, a Velo Club Mountain Tamalpais bringásai úgy döntöttek, eljött az idő, hogy immár versenyezzenek is a természet olykor korántsem lágy ölében. 1976 és 1979 között, a híres Golden Gate-híd tőszomszédságában rendezték meg a Repack Downhill nevű versenyt, amely egyre több és több résztvevőt vonzott. Kisvártatva a média is felfedezte a lehetetlennek látszó terepen nyomuló kerekeseket. Amerikáról lévén szó, a siker a tévékamerák miatt nem váratott sokáig magára, hiszen csak tíz évet kellett várni ahhoz, hogy megrendezzék az első világbajnokságot. A következőt, a másodikat már szárnyai alá vette a Nemzetközi Kerékpáros-szövetség, és ettől fogva nem volt megállás. 1996-ban, Atlantában már teljes jogú olimpiai sportágként mutatkozott be a mountain-bike – magyar fordításban hegyikerékpározás –, amely azóta kirobbanthatatlan pontja az ötkarikás programnak.

Olimpiai múlt

Ez idáig négy olimpián (1996, 2000, 2004, 2008) szerepelt a sportág.

A premierrel kapcsolatban megemlítendő, hogy az aktuális férfi világbajnok, a holland Bart Jan Brentjens otthonában rendszeresen begözölte a fürdőszobáját, és még egy extra hőszugárzót is bekapcsolt, így imitálандó az atlantai párat és hőséget. Ezen túlmenően naponta egy órán át memorizálta a leendő versenypálya tereprajzát. Nem csoda, hogy végül több mint három perccel előzte meg vetélytársait.

Szabályok

Noha egy útvonal-tervezet mindenki számára hozzáférhető, a végleges pályát – az időjárási körülményeket figyelembe véve – az aktuális viadal előestéjén jelölik ki a bírúk. A hegyikerékeseknél az időtényezőből következik a pályahossz, ugyanis az útvonalat úgy jelölik ki, hogy az a férfiaknál nagyjából 2 óra 15 perc, míg a hölgyeknél 2 óra alatt teljesíthető legyen. Ha rossz idő várható, lerövidítik, ha átlagos, akkor többé-kevésbé meghagyják eredeti „méretében”. A férfiaknak 40-50, a nőknek 30-40 kilométert kell teljesíteni. Az aszfaltozott vagy egyéb, szabályosan kiépített utak részaránya nem haladhatja meg a 15 százalékot.

A résztvevők semmiféle külső segítséget nem vehetnek igénybe. Ha a kerékpárral valami baj történik az erdőben vagy a sziklaugratás közben, nekik kell megjavítaniuk. Nem véletlen, hogy a versenyzőknél mindig van egy reparáló-csomag, benne többek között egy kisméretű, nagynyomású széndioxid-kapszulával, mellyel az esetlegesen megfoltozott gumibelső ismét felfújható. A veszélyes ugratókra egyébként 30 méterrel korábban tábla figyelmeztet. A meredek lejtőkre futva is fel lehet kapaszkodni, természetesen bringával a háton. Így az sem csoda, hogy a kétkerekűek igen könnyűek: 18-27 sebességes váltóik mellett

sem nyomnak többet 9-10 kilógrammnál, mivel titániumból, vagy króm-molibdén ötvözetből készülnek.

BMX

Történet

Az 1960-as években rendkívüli népszerűségnek örvendett a motokrosszosás Amerikában (is), a fiatalok azonban úgy gondolták, sokkal olcsóbb, ha ugyanezt otthon csinálják. Vad pályák vannak mindenütt, legfeljebb pedálozni kell, nem a gázkart tekergetni, így még egészségesebb is. Ebből lett a bicycle motocross, amiből az elmésebbek hamar megalkották a BMX betűszót, elvégre az X keresztként is felfogható, ami az angol cross szó egyik jelentése. Jellemző, hogy a tengeren túl nemsokára már három szervezet is a sportág irányítójának mondta magát. Arra sem kellett sokat várni, hogy feltűnjenek az első profik. Később megalakult a Nemzetközi BMX-szövetség, majd a Nemzetközi Kerékpáros-szövetség (UCI) 1993-ban teljes jogú státuszt adott a BMX eredeti változatának, amely előtt így megnyílt az út az olimpiai játékok felé.

Olimpiai múlt

A BMX-esek Pekingben mutatkoztak be az ötkarikás programban.

Szabályok

Magyarországon inkább az önmagukat a tereken, lépcsőkön és egyéb mesterséges objektumok környékén produkáló ifjak jutnak az eszünkbe BMX ürügyén. Megannyi helyen pályát is építettek nekik, hogy ott „félcsövezzenek”, azaz mutassanak be ugrásokat, pördüléseket és egyéb kunsztokat. Ez a sportágnak a pontozásos változata, ahol a bírók értékelik a bemutatott ugrásokat és mutatványokat, az olimpia programjába azonban az ősi változat került. Ez nem kevésbé látványos, hiszen egy nagyjából 350 méteres, éles kanyarokkal, emelkedőkkel, kettes-hármas ugratókkal tarkított pályán kell végigtekerniük a versenyzőknek. Az jár a legjobban, aki gyorsan az élre vág, elvégre diktálhatja a tempót, és csak minimális eséllyel lehet részese egy-egy ütemet tévesztő, és emiatt elzúgó társ okozta összegabalyodásnak. A kihívás kemény, elvégre egy verseny legfeljebb 30-45 másodpercig tart, így ennyi idő alatt kell a legjobbak között végezni. A pályán egyszerre nyolc kerekes küzd, közülük a legjobb négy kerül tovább, egészen addig, míg az előfutamok, negyeddöntők, elődöntők mezőnyében ki nem alakul a fináléé, ahol szintén nyolcan indulnak csatába az érmekért.

A leghíresebb kerékpárosok

Lance Edward Armstrong (amerikai) – egymás után hétszer (1999-2005) nyerte meg a világ legnagyobb kerékpáros versenyét, a Tour de France-ot

Miguel Ángel Indurain Larraya (spanyol) – olimpiai bajnok (1996, időfutam), egymás után ötször (1991-1995) nyerte meg a Tour de France-ot

Edouard Louis Joseph, Baron Merckx (belga) – ötszörös Tour de France (1969-1972, 1974) győztes

2.5. Ritmikus gimnasztika

Sportág történet

A balett és a torna keveréke, megfűszerezve némi német (kiegészítő eszközök használata izomerősítés céljából), és svéd (szisztematikus talajtorna a ritmusérzék fejlesztésére) hatással. A ritmikus gimnasztika kialakulásánál e két nációról szoktak külön is megemlékezni, hódító útjára azonban Európa keleti felében indult. Mire a FIG (Nemzetközi Tornaszövetség) figyelme az akkor „modern tornának” hívott műfaj felé fordult, már női tornászok százai csábultak el a szalagok, karikák, buzogányok világába.

Hazánk is fontos szereplője volt az események sorozatának, ugyanis 1963-ban Budapest nemzetközi versenyt szervezett, amelyet egy évvel később a FIG az első hivatalos világbajnokságnak ismert el. Jóllehet ekkor még csak 10 ország 28 versenyzője indult, a számok csakhamar nőni kezdtek. Az 1970-es a években Amerika is bekapcsolódott a vérkeringésbe igaz, amikor az érmek elosztásáról van szó, a kelet-európaiak továbbra is egyeduralkodónak számítanak.

Olimpiai múlt

1984-ig kellett várni, hogy a sportág bemutatkozhasson az olimpiai játékokon, viszont a Los Angeles-i olimpia rg versenye erősen megszenvedte a *szovjet blokk bojkottját*. Sajnálatos, hogy az rg versenyek szabályrendszerével és a pontozással sok probléma adódott, mivel inkább a karrier határozta meg az értékeket, mintsem a szőnyegen bemutatott produkció. Így lehettek olyanok is érmesek, akik a döntőben elejtették a szert, és szorult le a dobogóról az, aki a közönség körében három hibátlan előadással aratott osztatlan sikert.

Mindezt a háromszoros világbajnok, bolgár Marija Petrova ekképpen kommentálta: „A mi sportágunk inkább a versenyhelyszínen kívül zajlik. A folyosókon, a kávézóknak, a bírók között.”

Szabályok

Az olimpiai játékokon az rg-seknél nincsenek szerenkénti döntők, csak egyéni összetett verseny, illetve 1996-tól csapatban is összemérhetik tudásukat az indulók. Érdekesség, hogy az öt kéziszer – kötél, karika, labda, buzogány, szalag – közül az olimpiákon csak négyet használnak, amit egy rotációs rendszer szabályoz. A 2005-2008 között érvényes szabály szerint egyéniben a kvalifikáció és az olimpia évében a labda „pihent”, míg a csapatverseny során az öt tornásznak az egységes szergyakorlatot kötéllal, a 3+2-es gyakorlatot pedig karikával és buzogánnyal kellett bemutatnia.

A 13x13 méteres szőnyegen egyéniben 75-90 másodperces, csapatban 2:15-2:30 perces gyakorlatokat kell zenére előadni. A látottakat tíz bíró pontozza: öt a kompozíciót, öt pedig a kivitelezést díjazza. A szabályok elvben rendkívül precízen előírtak: tizedeket hozhat például egy magas dobás, vagy egy gyakorlat közben bemutatott jó lépéskombináció. Ugyanakkor nem csupán a hibák jelentenek levonásokat (például valakire rátekeredik a szalag vagy elejti a buzogányt), hanem a rendkívül szigorú öltözködési szabályok áthágása is. Minthogy a viselendő ruha takarási felülete szinte centire előírt, mínuszok terhelhetik a pontszámot, ha netán a melltartó pántja elővillan, vagy szétreped a zipzár.

A leghíresebb rg-sek

Alina Maratovna Kabayeva (orosz) – olimpiai bajnok (2004), tízszeres világbajnok és tizenhatszoros Európa bajnok

Ekaterina Serebrianskaya (ukrán) - olimpiai bajnok (1996), nyolcszoros világbajnok és tizenötös Európa bajnok

2.6. Vitorlázás

Sportág történet

A szállítóhajók felgyorsítására már az ókori egyiptomiak kitalálták a vitorlát a Kr. e. 4. században, majd a megoldást a rómaiak, a görögök és a kínaiak tovább tökéletesítették. Minthogy a tenger állandó csatazajtól volt hangos, a spanyolok, portugálok, olaszok, britek és hollandok jóvoltából mindig újabb és újabb találmányok segítették a vitorlázás fejlődését.

Versenyszerűen *II. Károly király korszakában* bontottak vitorlát hajókon. Károly hollandiai száműzetése idején szeretett bele a vitorlázásba. A „yachting”-nak is nevezett sportág minden bizonnyal a holland „jaght” szónak köszönheti nevét, ami az egyik könnyű, gyors hadihajó neve volt.

Két évszázaddal később már nemzetközi viadalt rögzített a krónika, ugyanis a New York Yacht Club több tagja egy 30 méteres schoonert épített, amelynek az America nevet adta. Ezzel átjöttek az óceánon, hogy részt vegyenek a Hundred Guineas Cup nevű versenyen, melynek során egy kört kellett megtenni a brit és az ír sziget között elhelyezkedő Wight-sziget körül. Az America győzött, a legénység magával vitte a serleget, amelyet átkereszteltek America Cupra. Azóta az ezért folyó verseny a leghíresebb valamennyi közül. (A kupa egészen 1983-ig az amerikai indulók kezében maradt, ekkor döntötte meg uralmukat egy ausztrál óriás yacht.)

Olimpiai múlt

Először 1900-ban dagadtak vitorlák az olimpián, igaz a yacht-kategória kapcsán mindjárt felvetődik néhány kérdőjel. Először is, az amatőrizmusra oly’ érzékeny olimpiai

mozgalomban legalábbis furcsa, hogy a győztesek pénzdíjat kaptak a játékokon elért helyezésükért. Emellett a nyílt kategóriában hendikepes viadalt tartottak, azaz a hajó súlyától függően tonnánként plusz percekkel adtak az eredményhez. Márpedig az olimpiai szabályok nem tolerálják a hendikepes versengést, így aztán a sporttörténészek többsége az 1900-as viadalt nem tekinti a játékok részének.

Ebben az esetben az igazi rajt 1908-ra tehető. A vitorlázás ettől fogva folyamatosan szerepelt a programban, viszont szinte egyetlen olimpia sem akadt, amelyiken ugyanazok a hajóosztályok sorakoztak volna fel, mint a megelőző alkalommal. Az egyes típusok aszerint váltakoztak, hogy a népszerűség tekintetében éppenséggel melyik került hullámhegyre, illetve hullámvölgybe. A tendencia azonban folyamatosnak tetszik, azaz: egyre kisebb hajók, egyre kisebb legénységgel. Amíg régebben 10-12 sportoló húzta a köteleket a fedélzeten, a sydneyi olimpián már csak egy háromfős csapatot felvonultató osztály maradt, a solingosoké (ők ezzel el is búcsúztak a játékoktól), ugyanakkor hat olyan akadt, amelyben egyetlen ember irányította a vitorlást.

Szabályok

Az olimpián jelenleg 11 hajóosztályban rendeznek versenyeket, ebbe beletartoznak a szörfösök is, akikről külön írunk.

A vitorlás hajóknál azaz elv, hogy mindkét nemnek legyen egy-egy hajóosztálya egyfős és kétfős legénységekkel, további egy két-, vagy háromfős hajó. E három műfajban egy-egy nyílt kategória található, amelyben férfiak és nők vegyesen, egymás mellett és ellen versenyezhetnek.

Férfiak

Finn dingi. Az urak klasszikus, egyfős vitorlása, 1952 óta szerepel az olimpiai programban, hossza 4,5 méter, 10 négyzetméteres vitorlájának mozgatásához igen jó erőnlét kell, azaz megtermett uraknak való, akiknek súlya 70-100 kg között mozog. Aki itt győzni akar, annak egyszerre kell kiváló fizikummal, remek taktikai érzékkel és elsőrangú vitorlázó-technikával rendelkeznie.

470-es. Elsősorban a könnyebb testsúlyú vitorlázók számára ideális. Ez a leginkább elterjedt, legnépszerűbb páros hajóosztály, minthogy a hajókat relatíve könnyű kezelni.

Csillaghajó (Star). A legrégebbi, ma is versengő olimpiai hajóosztály. Az első hajót 1911-ben bocsátották vízre, 1932 óta szerepel a programban, s bár Atlanta után ki akarták hagyni, végül a NOB közbenjárására megmaradt. Szintén kétfős legénység dolgozik a fedélzeten, a

kormányos 70-100 kg, a *mancsaft*nak viszont mázsa fölött kell nyomnia a mérlegen. A 6,5 méteres hajóhosszhoz és a 22 négyzetméteres vitorlafelülethez kell is az ellensúly a nagyobb oldalszélben.

Nők

Laser Radial. Az Európát felváltó új hajóosztály a fiatal egyéni vitorlázók kedvelt „iskolája” a gyorsabb osztályokba lépés előtt. Egyszersmind a hölgyek új hajóosztálya volt a 2008-as olimpián. A vitorlája 19 százalékkal kisebb, mint a Laser hajóosztályé, azaz könnyebb elbírnivala. A versenyző ideális testsúlyának 60 és 75 kg közé szükséges esnie.

470-es. Akárcsak a férfiaknál, a hölgyeknél is a 470-esekben lehet párban megvívni a többiekkel.

Yngling. Az Athénben bemutatkozott új, háromfős legénységet felvonultató hajó megtervezésekor a Solingot vették mintának, ugyanakkor az új „bárka” sokkal fordulékonyabb, mint az előd, még ha nem is tud akkora sebességre felgyorsulni.

Nyílt kategóriák

Laser. Az egyik legnépszerűbb egyeshajó, általában ez vonzza a legnagyobb mezőnyt a játékokon. 4,2 méter hosszú, vitorlafelülete 7 négyzetméter.

49-es. Az átlagosnál valamivel könnyebb súlyú kormányost és mancsaftot igénylő hajó, amely rendkívül gyors, akár 25 csomóval is haladhat. Igen szigorúan szabályozzák a hajó és a vitorla alakját, anyagát, így az uniformizált mezőnyben valóban a vitorlástudás, és nem a technika dönt.

Tornádó. Az egyetlen katamarán (kéttestű) hajótípus, amely a kialakításának köszönhetően a leggyorsabb valamennyi olimpiai hajó között. A fedélzetén ketten küzdenek az elemekkel. Nagy szélben óriási erőfeszítést igényel a hajó kordában tartása, különösen azóta, hogy 2002 óta egy plusz orrvitorla (spinakker), és egy plusz trapéz felszerelését engedélyezi a nemzetközi szövetség.

A versenyek rendje a következőképpen alakul: valamennyi hajóosztályban tizenegy futamot rendeznek (amennyiben a szélviszonyok ezt lehetővé teszik), kivéve a 49-eseket, amelyeknél tizenhatot. A versenyeken az elért helyezés alapján pontokat kapnak a vitorlázók, mégpedig mindenki annyit, ahányadik helyen végez. Akinek a végén a legkevesebb pontja van, az nyeri az aranyérmét. A 49-es osztály itt is kivétel, mivel a bónuszpontos rendszer szerint osztják a pontokat: az első 0; a második 3; a harmadik 5,7; a negyedik 8; az ötödik 10; a hatodik 11,7; a hetedik 13, míg minden további helyezés plusz 1 pontot kap. Abban az

esetben, ha tíz vagy tizenegy futamot sikerül befejezni, a két legrosszabb, ha viszont kilenc vagy annál kevesebb futamot rendeztek meg, akkor csak a legrosszabb eredmény esik ki.

Szörf

Történet

A szörfdeszka és vitorla keresztezéséből született „windsurfing”, más néven „sailboarding” két amerikai fiatalember, Hoyle Schweitzer és James Drake édes gyermeke. Ők gondolták ki azt, hogy a hullámlovasok sporteszközét meg lehetne fejleszteni egy vitorlával. Az 1968-as ötlet a nyolcvanas években vált igazán életképpé, amikor is megjelentek a rövidebb, sokkal jobban kezelhető felszerelések. Ma már több mint 15 millióan hódolnak e szenvedélynek.

Olimpiai múlt

Az 1984-es Los Angeles-i olimpián vághattak először neki az óceánnak a versenyzők, majd nyolc évvel később a versenyekbe a hölgyek is bekapcsolódhattak. Rendre egy hajóosztály szerepel a műsoron, az azonban leginkább a sportszergyártók akaratán múlik, hogy éppenséggel melyik e kiválasztott. Los Angelesben a Windglider, Szöulban és Barcelonában a Lechner Division II, Atlantában, Sydneyben és Athénben a Mistral volt a győztes. Pekingre viszont új termékkel rukkoltak elő: a NeilPryde RS:X fantázianevet viselő deszka egyetlen korábbira sem hasonlított, így mindenkinek újra kellett tanulnia a kezelését.

Szabályok

A férfiak és a nők azonos típusú deszkán, és külön versenyeznek. A versenyeken a helyezéseket ugyanazon az alapon döntik el, mint a vitorlázóknál.

A leghíresebb vitorlázók, a legkiválóbb magyar eredmények

Paul Bert Elvstrøm (dán) – négyszeres olimpiai bajnok (1948, 1952, 1956, 1960), aki 1948 és 1988 között nyolc nyári olimpiai játékokon vett részt

Russell Coutts (új-zélandi) – olimpiai bajnok (1984, Finn dingi) és nyolcszoros világbajnok

Majthényi Szabolcs, Domokos András – hatszoros világbajnok a Repülő Hollandi hajóosztályban (jelenleg nem olimpiai versenyszám)

Detre Szabolcs és Detre Zsolt – olimpiai harmadik helyezettek (1980, Repülő Hollandi)

3. Téli sportágak

Ebben a fejezetben elsősorban a téli olimpián szereplő „magyar érdekeltségű” sportágakról írunk – a terjedelmi korlátok miatt – röviden. Ebből kifolyólag nem tárgyalunk olyan olimpiai sportágakat, mint például a biatlon, a gyorskorcsolya, a curling, a szánkó vagy a bob. Fontos megjegyeznünk, hogy a rövidebb terjedelem semmi esetre sem e sportágak fontosságának megkérdőjelezését jelenti.

3.1. Havon úzótt sportágak

A sízés eredete

Az első síléc korát 2000-5000 évesre becsülik, viszont a finn „suksi” szó, amely sít jelent, nagyjából 4500-5000 éves lehet. Több olyan *barlang-, illetve sziklarajzot* is találtak, amelyek a korai kőkorszakból valók, s melyeken sílécet használó emberek láthatók. Ezek közül mind a mai napig a legidősebb, az 1929-ben feltárt, sízőt ábrázoló rajz, amelyre a norvég Rödøy szigeten találtak rá.

Ezen sziklarajz mellett számtalan egyéb leletet is felfedeztek, így a *Fehér-tengernél* (Zalavrouga környékén), amelynek kora körülbelül 4000 év, vagy a Bessow területén feltárt rajz, melynek kora mintegy 2500-3000 év. Mocsaras, lápos vidékeken több sílécet is találtak, amelyek meglepően jó állapotban maradtak fenn. Az egyik ilyen az úgynevezett Hotingi sí, amely a tudomány jelenlegi álláspontja szerint a legidősebb síléc, s amit Svédországban egy Hoting melletti mocsárban találtak. A feltételezett kora 4500 év, hossza 110 cm, szélessége 10 cm és vastagsága 1 cm. A síléc természetesen fából készült.

A korai sílécek két fajtáját ismerjük. Az egyik egy lényegesen rövidebb, nyersbőrrel fedett sí, amely inkább hasonlított egy mai hócipőre, azzal a különbséggel, hogy ennek a talpa fedett volt. Emellett elterjedt a hosszú „csúszósí”, a talpán mély barázdával és felfelé kunkorodott orral. Ezen sílécek élei már egymással párhuzamosak voltak, hosszuk azonban változó, ugyanis találtak 5 méter hosszúságút is.

A középkorban egyre gyakrabban találkozhatunk olyan dokumentumokkal, amelyek a síelésről is szót ejtenek. Legrégebbi közülük a bizánci történetíró, Procopius írása Kr. u. 550-ből, de ott van a gót szerzetes, Jordanes (552) vagy éppen a longobárd Paulus Diaconus (720) írása is. Kínából is ismeretesek a *Tang dinasztia* korából származó beszámolók. A 18. században elsősorban a harcokban vált fontossá a sílécek használata, majd a 19. század beköszöntével egyre jobban kezdték felfedezni, mint kellemes időtöltést, sportot. 1843-ban rendezték meg az első síversenyt Tromsöben.

A sízés tömeges elterjedésének kezdetét 1888 jelentheti, amikor a híres sarkkutató, a norvég Fridtjof Nansen 46 nap alatt szelte át sílécekkel Grönlandot, és erről a két tengerpart közötti útról könyvet is írt „Sítalpakon Grönlandon át” - címmel (1890). „Semmi sem aczélosítja jobban az izmokat, semmi sem teszi hajlékonyabbá, ruganyosabbá a testet, semmi sem képesíthet nagyobb ügyességre, körültekintésre, semmi sem szilárdíthatja inkább akaratumkat és semmi sem teheti frissebbé lelkületünket a lábszánkózásnál” - írta könyvében.

1892-ben az Oslo melletti Holmenkollenen síversenyt rendeztek, amelynek érdekessége, hogy a sorozat mind a mai napig nem szakadt meg, azaz 1892-től folyamatosan szerveznek itt síversenyeket.

Érdekes módon Közép-Európában a sízés kialakulása nem Tirolhoz kötődik, hanem Kelet-Ausztriához, egészen pontosan az alsóosztrák Lilienfeld településhez. Az igloui születésű Matthias Zdarsky itt élt ifjúkorától kezdve, s az egyik télen megkapta élete első sílécét. Rájött, hogy az alpesi környezetben milyen hiányosságai vannak a skandináv léctípusoknak, mivel a lécei majd 3 méter hosszúak, 8 cm szélesek és 5 kg súlyúak voltak. Első dolga volt tehát, hogy egy rövidebb sít készített, aminek hossza már jelentősen kisebb volt, mindössze 180 cm. 1896-ban végül elkészítette az úgynevezett lilienfeldi kötést.

A síre egy fémszárat tett, a cipőt oldalról bőrszija tartotta, így az oldalsó rögzítés jelentősen megkönnyítette a lécek kormányzását. Ez óriási előrelépés volt, ugyanis a korábbi, norvég kötésekből oldalirányban kilehetett lépni, így akár a cipővel is lehetett segíteni az irányváltást, esetleg fékezést. Zbinden kötése mellett egy új sítechnikát is kifejlesztett, melynek legfontosabb eleme a támasz volt, még hozzá a völgytámasz. A norvég technika mindig szoros léctartást (vezetést) írt elő, ezzel szemben Zbinden úgy gondolta, hogy a lécvezetésnek mindig az adott szituációhoz kell alkalmazkodnia.

Napjaink sísportja

A huszadik század utolsó évtizedében jelentek meg az első carving lécek Európában, amelyek manapság is uralkodnak a piacon. 2000 körül a versenysportba is bevonult a *carving technika*. Érdekes, hogy a carving léceket már az 1970-es, '80-as években felfedezték a Sziklás-hegységben (USA), azonban Európa akkor még elutasította a forradalmian új formát és technikát.

A síelés ma legelterjedtebb formái: alpesi sí (lesiklás, szuper-óriásműlesiklás /Super-G/, óriásműlesiklás, műlesiklás /Slalom/, kombináció), szabad stílusú számok (például buckasízés, síakrobatika), snowboard, északi sí (síugrás, sífutás /klasszikus stílusú/, sífutás /szabad stílusú, vagy más néven síkorcsolyázás/, északi összetett /középsáncú síugrás + 15 km sífutás/).

Alberto Tomba (olasz)

Háromszoros olimpiai bajnok (1988 Calgary, műlesiklás és óriásműlesiklás; 1992 Albertville, óriásműlesiklás)

Bjørn Dæhlie (norvég)

Nyolcszoros sífutó olimpiai bajnok (1992 Albertville, három számban; 1994 Lillehammer, két számban; 1998 Nagano, három számban)

A snowboard (hódeszkázás)

Az eszközt, melyet a snowboard ősének tekintünk, Sherman Poppen találta fel az 1960-as évek közepén a Michigan államban fekvő Muskegon városában (USA) olyan módon, hogy a gyermekének próbált egy téli játékot fabrikálni. Később vízisíket csavarozott egymáshoz, majd találmányát levédette, és *snurfer* néven piacra dobta. A következő lépcső a fejlődésben Jake Burton Carpenter nevéhez fűződik, aki mindig részt vett az éves snurfer bajnokságon

Michiganben, de érezte, hogy valami még hiányzik ebből az eszközből. Az ő nevéhez fűződik a kötés, hiszen ő rögzítette először a lábakat stabilan a deszkához. Dimitrije Miloviché a következő újítási kísérlet, a winter stick (a deszkákat üvegszövetből laminálta), ám ez meg is maradt a kísérlet szintjén, hiszen olyan drága volt, hogy csak nagyon kevesen tudták megfizetni. Tom Sims, az egykori gördeszka világbajnok és szörfdeszka-tervező azonban továbbfejlesztett a winter stick-et, mégpedig úgy, hogy famagos technikával ötvözte azt, s így megszületett a mai is használatos snowboard-gyártási technika, a *woodcore*.

A snowboard versenyszámai a *félcső*, a *boardcross*, a *paralel*, illetve a *paralel giant slalom*, de a versenyszámok sora folyamatosan bővül olyanokkal, mint például a *big air* vagy a *slope style*. E sportág a téli olimpiai játékok műsorának egyik legfiatalabbika, mivel csupán 1998-ban Naganóban mutatkozott be.

3.2. Jégen űzött sportágak

Rövidpályás gyorskorcsolya

A rövidpályás gyorskorcsolya (általánosan használt angol elnevezéssel *short track*) téli olimpiai sportág, a gyorskorcsolya egyik szakága. A sportágot az egyébként jégkorong céljára használt jégpálya közepén, egy 111,12 méter hosszú, bójákkal jelölt oválpályán űzik. A pályán a gyorskorcsolyában használt pályafelfestés, ebből következően a szabályozott pályaváltás hiányzik. A versenyzők egymást előzve próbálnak a legjobb pozícióba kerülni, így a verseny leginkább egy pályakerékpáros futamra emlékeztet. A sportág feltűnő jellegzetessége, hogy a versenyzők a kanyarokban élesen bedőlnek, olyannyira, hogy a kezüket a jégre helyezve akadályozzák meg a kicsúszásukat.

A short track pálya sajátosságai miatt a gyorskorcsolyához képest jelentősen nagyobb a bukások (elesések) száma. Erre tekintettel az előfutamok során nem az időeredmény – mint a gyorskorcsolyában – hanem az adott futamban elért helyezés alapján jutnak tovább a versenyzők. A gyakori bukások miatt bukósisak sípcsont- és bokavédő, valamint kesztyű használata kötelező.

A futamokban négy-hat versenyző indul, tömegrajttal, az ellenfelet kilökní, a hátulról érkező gyorsabb versenyzőt feltartani nem szabad. A szabályok betartására az ováلكörön belül tartózkodó bírók ügyelnek.

A férfi és a női versenyeken egyaránt három egyéni számot rendeznek, melyek: 500 méter (4 és fél kör), 1000 méter (9 kör) és 1500 méter (13 és fél kör). Az Európa- és világbajnokságokon 3000 méteres „összetett eredményt” is hirdetnek.

Az egyéni versenyeken kívül váltóversenyeket is rendeznek, a nőknek 3000, a férfiaknak 5000 méteres távon. Egy csapatváltó négy versenyzőből áll, ebből egy a versenypályán, három pedig a körön belül tartózkodik. A váltás érintéssel történik, a gyakorlatban azonban a leváltott versenyző hátulról meglökve ad lendületet a váltótársának. Nincs szabályozva, hogy egy csapattag milyen távot köteles megtenni, csupán az, hogy minden csapattagnak kötelező legalább egy kört mennie, illetve az utolsó két körben már nem szabad váltani.

A rövidpályás gyorskorcsolyának nincsen külön szakszövetsége, nemzetközi szinten a Nemzetközi Korcsolya Unió (ISU), Magyarországon a Magyar Országos Korcsolyázó Szövetség szervezi a versenyeket. A legjelentősebb verseny a Téli Olimpiai Játékok, ahol az 1988-as bemutató után 1992-ben küzdöttek először az érmekért. A sportágban világ- és Európa-bajnokságokat, valamint világbajnokságát is rendeznek.

A sportág kimagasló egyéniségei a dél-koreai versenyzők, akik az eddigi olimpiákon lezajlott 32 döntőből 17-et nyertek meg. Az éremtáblázaton Kanada és az Egyesült Államok követi őket.

Annak köszönhetően, hogy a sportág nem követel speciális létesítményt, a téli sportágak terén szerényebb adottságokkal rendelkező országokban is népszerű lett. Ilyen ország hazánk is, ahol az utóbbi időben figyelemre méltó eredmények születtek. A Torinói Téli Olimpiai Játékokon az 1500 méteres távokon Huszár Erika a 4., Knoch Viktor az 5. helyen végzett. Sikerüknek köszönhetően 1948 óta első alkalommal fordult elő, hogy két magyar versenyző is pontszerző helyen végzett téli olimpián. A sikersorozat az óta is folytatódik. Több kontinensbajnoki érem után, 2009-ben Torinóban megszületett az első magyar Európa-bajnoki aranyérem, amit a Huszár Erika, Darázs Rózsa, Heidum Bernadett, Keszler Andrea összetételű női váltó ért el.

Az élen Huszár Erika olimpiai 4. és Európa-bajnok

Műkorcsolya és jégtánc

A hagyományos magyar sportágnak is nevezhető műkorcsolyázás páros és női, illetve férfi versenyre osztható. Mindháromban egy úgynevezett rövidprogramot és egy kűrt kell bemutatni. Mindkét program fő elemei az ugrások, forgások, lépéssorok, és ezek kombinációi, illetve az egyéb mozgásformák. A rövidprogram hossza mindhárom kategóriában maximum 2 perc 50 másodperc. A *vokális zene* nem megengedett.

A leggyakoribb műkorcsolya ugrások a következők: Axel, Salchow, Lutz, Rittberger vagy Loop, Toe Loop vagy leszúrt Rittberger és Flip.

A páros korcsolyában az említett ugrások, lépéssorok és forgások mellett fontos elemek az emelések, illetve az úgynevezett dobott ugrások, valamint a kitartott és pörgetett emelések. A *kűr*, vagy más néven szabad korcsolyázás, 4 perc 30 másodpercig tart.

A női műkorcsolyázók a fentebb felsorolt ugrásokból duplákat (kétfordulatosokat) és triplákat (háromfordulatosokat) teljesítenek. A nők kűrijének tartalmaznia kell kombinációkat, külön ugrásokat, forgásokat, egyéb elemeket, és lépéssort. A rövidprogramjukban lennie kell ugráskombinációknak, különálló ugrásoknak, különböző forgásoknak és egyéb elemeknek. A műkorcsolya talán legegyszerűbb eleme az ún. kadett-ugrás. A férfiak a felsorolt elemek mellett képesek négyfordulatos ugrásokat is végrehajtani.

A **jégtánc** tulajdonképpen parkett-tánc a jégen. Fő elemei az emelések és a lépéssorok. A jégtáncban a pár tagjai nem távolodhatnak el egymástól olyan mértékben és annyi időre, mint a páros korcsolyában. Emellett ez utóbbival ellentétben a fej fölé történő emelés is tilos. A jégtánc verseny a következő programokból tevődik össze:

- Kötelező tánc - minden évben négy táncot adnak meg, a versenyek előtt ezek közül sorsolnak ki egyet. Ezt kell bemutatnia minden jégtáncos párnak. Fontos szabály még, hogy itt minden párosnak ugyanarra a zenére kell korcsolyáznia.
- Eredeti tánc (original dance), ami 2 percig 30 másodpercig tart. Minden évre egy, két vagy három táncot adnak meg, amiből minimum kettőt kell felhasználniuk a pároknak a programjuk során. Szabály, hogy három ritmusváltás kötelező. Ha tehát egy adott évben *bluest*, *jiveot* és *foxtrotot* írtak elő, akkor a versenyzők a háromfajta zenéből állíthatják össze a programjukat, például *jive–blues–jive* váltással.
- Kűr, ami 4 percig tart. Itt a zene már szabadon választható.

Regőczy Krisztina és Sallay András jégtáncosok

Az 1980-as Lake Placid-i téli olimpia ezüstérmesei és az 1980-as Dortmundi világbajnokság győztesei

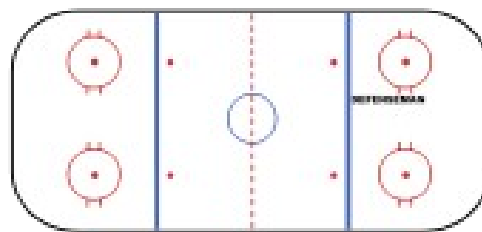
Jégkorong

A jégkorongcsapatok általában 18 mezőnyjátékosból és két kapusból állnak, ebből egy kapus és öt mezőnyjátékos játszik egy időben a jégen. A jégkorong gyors és intenzív játék, ezért az öt játékosból álló úgynevezett sorok általában 45 másodpercenként váltják egymást. A játék célja a korong ellenfél kapujába juttatása. A játékosok a jégen az ütő segítségével irányítják a korongot. A test bármely részével lehet a korongot kezelni, viszont irányítani tilos. Érvényes gól csak az ütővel szerezhető, valamint akkor, ha a korong valamelyik testrésztől a kapuba pattan. A szándékos rúgó vagy dobó mozdulat nem érvényes.

A mezőnyjátékosok két csoportba sorolhatók. A támadók lehetnek balszélsők, centerek, illetve jobbszélsők. Egy sorban három támadó játékos szerepel. A védők lehetnek bal *bekkek* illetve jobb bekkek, ők általában párban játszanak. A mérkőzésen egy csapat legtöbbször négy támadósort (12 játékost), három védőpárt (6 játékost) és két kapust öltöztet be. Kapusból természetesen egyszerre csak egy tartózkodhat a jégen. Az edzők a sorokat a mérkőzés alatt bármikor cserélhetik, nem szükséges, és nem is szokás megvárni a következő játékmegszakítást.

A játékosok kötelező felszerelése a következőkből áll: kapus - sisak ráccsal vagy kapus fejjvédő, nyakvédő, torokvédő, mell- és vállvédő, botos kesztyű, lepkés kesztyű, kapus szuszpenzor, kapus nadrág, mamut (kapus lábszárvédő), kapus korcsolya, kapus ütő; mezőnyjátékos - sisak, arcvédő (plexi, félplexi, rács), fogvédő, nyakvédő, vállvédő, könyökvédők, játékos kesztyű, nadrág, szuszpenzor, lábszárvédők, jégkorong korcsolya, ütő.

A jégkorong mérkőzés három, 20 perces harmadból áll. A 20 perc tiszta játékidőt jelent, vagyis a játék megszakításakor az órát megállítják. A játékmegszakítás után a korongot a bedobással (bulival) hozzák játékba. Ilyenkor a két csapat egy-egy centere a bedobó-helyen szembe áll egymással, a játékvezető pedig bedobja közéjük a korongot, melyet ők ütőjükkel saját csapattársukhoz igyekeznek juttatni.

A jégtér

Játékmegszakítás a következő okoknál fogva fordulhat elő:

- Les*: a támadócsapatnak előbb kell a korongot a támadó harmadba juttatni, mint ahogy egy játékosa oda belépne. Ha úgy juttatják a korongot a támadó harmadba, hogy azt megelőzően már tartózkodik ott játékosuk, akkor beszélünk lestről (angolul „offside”).

- Tilos felszabadítás* (túlütés): ha a támadócsapat a saját térfeléről az ellenfél alapvonalá mögé üti a korongot, akkor tilos felszabadításról beszélünk. Az *NHL*-ben nem fűjják le automatikusan, csak akkor, ha a korongot megérinti a védekező csapat egyik játékosa.

Európában viszont azonnal lefűjják, amint a korong áthaladt az alapvonalon. A tilos felszabadítást elkövető csapatnak az a büntetése, hogy a buli az ő védő harmadába kerül.

•*Kiállítás*: lehet kis büntetés, nagy büntetés vagy fegyelmi, melyek tételei 2, 5, illetve 10 perc, esetleg végleges kiállítás. A vétkes játékos a büntetésnek megfelelő időtartamra elhagyja a játékeret. Csapata ez idő alatt emberhátrányban játszik. A kisbüntetés lejár, ha az emberelőnyben játszó csapat a kapuba talál. A nagy büntetés ellenben nem jár le, ezt a vétkesnek le kell töltenie. A fegyelmi büntetéssel sújtott játékos helyett a jégre léphet más mezőnyjátékos.

•*A játékeret elhagyja a korong*: ha a korong teljes terjedelmével elhagyja a játékeret szegélyező palánkot, a játék megáll. Szándékosságért két perc büntetést kap a vétkes játékos.

•*Sérülés*: a játékvezető azonnal megállítja a játékot, ha egy játékos megsérül.

•*Korong irányítás*: a korong kézzel történő irányítása szabálytalan, de büntetést nem von maga után.

•*A kapu elmozdulása*: a kapu elmozdítása – ha szándékos a mozdulat – szabálytalan, ezért az elkövető játékost a játék késleltetéséért kiállítják.

Röviden a magyar hoki jelenéről

A magyar bajnokságban az 1990-es évek első fele a Ferencváros korszaka volt, melyet a Dunaferr nagy generációja szakított meg. Később hozzájuk csatlakozott az Alba Volán, amely a 2000-es évek domináns csapatává vált. A válogatottban 1995-től kezdve szerepeltek a dunaújvárosi fiatalok és a fehérvári Palkovics-Ocskay páros, akik már ifiként is igen közel álltak a korosztályos Európa-bajnokság „A” csoportjához. A felnőtt válogatott egyre jobb szereplését megnehezítette, hogy a szovjet utódállamok, vagy Szlovákia rutinos csapatai rendre az útjukat állták. 1998-ban végre sikerült a nagy álom, és a magyar csapat hazai közönség előtt kivívta a „B” csoportos indulás jogát. A világbajnoki rendszer 2001-es átszervezésétől a csapat stabil tagjává vált a Divízió I. selejtező csoportoknak, ahol 2002-ben és 2007-ben 2. helyezést ért el. Majd jött a nagy „áttörés”: a magyar válogatott 2008-ban kivívta a feljutást az A-csoportba.

Az A-csoportos magyar jégkorong válogatott

Az NHL

A *National Hockey League (NHL)* a világ vezető, legnagyobb profi jégkorong ligája, amelyben 30 észak-amerikai csapat szerepel. Minden szezon végén a legsikeresebb csapat Észak-Amerika legrégebbi trófeáját, a Stanley Kupát tudhatja magáénak.

Az NHL-t 1917-ben a kanadai Montrealban alapították egy korábbi, 1909-től létező sportszövetségből, a National Hockey Association, NHA-ból. Kezdetben mindössze négy csapat lépett pályára, ám napjainkra az NHL sorozatos átalakulásának köszönhetően a liga már 24 amerikai és 6 kanadai csapatból áll. Az NHL-ben számos tehetséges külföldi játékos is játszik. Jelenleg húsz ország sportolói szerepelnek a ligában, ám a kanadai jégkorongosok még mindig többségben vannak. Ez nem is csoda, hiszen hazájukból indult el ez a XXI. század sportjának is nevezett sportág.

Wayne Gretzky

Wayne Douglas Gretzky (Kanada, Ontario, Brantford, 1961. január 26.) volt profi jégkorongozó. Minden idők legponterősebb jégkorongozója. Az NHL-ben több tucat rekordot tart: tízszer volt pontkirály, kilencszer a legértékesebb játékos, öt Lady Byng Emlékkupa, és öt Lester B. Pearson-díj kitüntetettje, valamint kétszer a rájátszás legjobb játékos. Amikor 1999-ben visszavonult, a mezsámát, a 99-est az egész ligában visszavonultatták. Gretzky-t még abban az évben beválasztották a Jégkorong Hírességek Csarnokába. Játékosként mindent megnyert, kivéve az olimpiai aranyérmet. Beceneve a „The Great One” volt. Ő az egyetlen játékos a liga történetében, aki 200 pontos szezont ért el.

4. Nem olimpiai sportágak

Az ebben a fejezetben tárgyalt sportágak ma még nem szerepelnek az olimpiai játékok műsorán, az egyetemes sportmozgalomban betöltött helyük és szerepük azonban megkérdőjelezhetetlen. Találhatók köztük nagy hagyományokkal rendelkezők (például rögbi, amerikai football), és feltörekvők (floorball, ultimate frisbee, extrém sportok) egyaránt. A technikai sportok külön kategóriát képviselnek, ugyanis a motorizáció robbanásszerű fejlődéseként alakultak ki, s váltak e töretlen fejlődés „gyakorló tereivé”.

Az előző fejezeteknél is jeleztük, hogy azok egyrészt nem a teljesség igényével, másrészt a szerző szubjektív válogatásával készültek. Ezek a megjegyzések e fejezetre hatványozottan igazak, hiszen az itt tárgyalt sportágak olyan számban és olyan ütemben fejlődnek, hogy könnyen meglehet, ezen sorok nyomdába kerülése közben is újabakkal gazdagodott a sportvilág.

Floorball

Két nemzet is a saját találmányának tartja ezt a játékot. Az 1960-as évek végén az Egyesült Államokban már játszották a floorhockey nevű játékot (a mostaniakhoz hasonló ütőkkel), de ez idő tájt egy társaság Svédországban kitalált egy másik, az amerikaihoz nagyon hasonló játékot, amit *innebandynak* neveztek el. Céljuk az volt, hogy a jégkorongozni vágyó, de jégkorcsolyázni nem tudó, esetleg a hoki agresszivitásától tartóknak, egy ugyanolyan élvezetes, ám sokkal „könnyedebb” játékot hozzanak létre. A svéd szövetség 1981-ben alakult, a játékszabályokat is ekkor rögzítették. A floorball név 1986-tól használatos, a Nemzetközi Floorball Szövetség (International Floorball Federation, IFF) megalakulásától.

Floorball meccs a kapus szemszögéből

Az első Európa-bajnokságot férfiak részére 1994-ben Finnországban, míg a nőknek 1995-ben Svájcban rendezték. Az első világbajnokságok: férfiak 1996. Svédország, nők 1997. Finnország.

Gyakorta találkozhatunk a unihockey elnevezéssel, amit – némiképpen leegyszerűsítve – a floorball kispályás változatának tekinthetünk. Az unihockey Dániában, Németországban, Ausztriában és Belgiumban az általunk ismert (nagy pályás) floorball megfelelője.

A floorball játékot öt mezőnyjátékos és egy kapus játssza. A mezőnyjátékosok könnyű szerkezetű szénszálas ütőkkel és lábszárvédőben játszanak. A kapusnak nincs ütője, hanem nagy méretű fej-, mell-, térd-, illetve lábszárvédőket visel. A labda műanyag, lyukacsos és kemény.

Floorball labda

A floorball pályákat általában kézilabda pályán állítják fel úgy, hogy a pálya alapvonalán végig 50 cm magas palánkot helyeznek el.

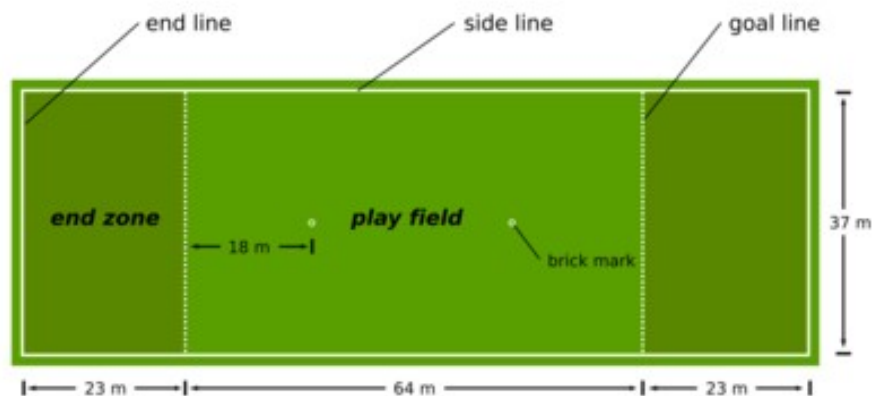
Ultimate frisbee

Az ultimate frisbee (frizbi) olyan, a testi érintkezést korlátozó csapatsport, amit egy 175 grammos repülő koronggal (frizbivel) játszanak. A játék – nagyon leegyszerűsített – lényege a pontszerzés, ugyanúgy mint az amerikai futballban, vagy a rögbiben.

Ultimate frisbee

E játékot fűvön, szabadban játsszák, a pálya mérete 70 yard (64 méter) x 40 yard (37 méter). Kétféle szabályrendszer létezik. A legelterjedtebb az úgynevezett UPA (Ultimate Players Association), ahol a pályán kívül, a gólvonal mögött lévő célterületek (end zone) mérete 25 yard (23 méter). Egy másik szabály (WFDF) szerint a célterületek 19,5 yard (18 méter) mélyen, a pályán belül helyezkednek el.

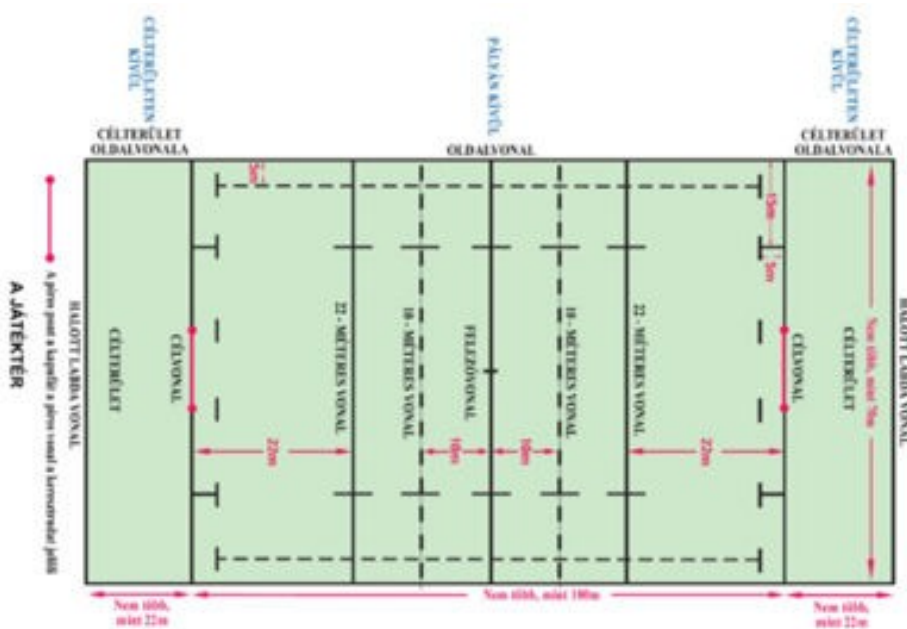

Az ultimate frisbee pálya méretei

Rögbi

A rögbi játéknak több fajtája terjedt el. Magyarországon az „uniós”, azaz a 15 fős változatot játsszák, de a rögbinek léteznek még a 12, a 10 és a 7 fős változata is. A XX. század elején elindult a ligarögbi változat is, amelyben 13 fő játszik. *A rögbi az angolszász pedagógia és testkultúra alappillére, az angol oktatás és nevelés tipikus megjelenési formája.*

A játék célja, hogy a két csapat játékosai – a játékszabályok tiszteletben tartásával – a labda vitelével, passzolásával, rúgásával és lehelyezésével minél több pontot gyűjtsenek. A játékidő 2×40 perc. A pálya mérete 100×50 méter, melyhez hozzáadódik még a célterület.

A rögbi játéktérülete

Lényeges szabály, hogy a labdát csak hátrafelé szabad passzolni, előre csak vinni vagy rúgni lehet. Szerelni csak a labdás játékost szabad, annak földre vitelével. A földre vitt játékosnak el kell engednie a labdát. Ha a csapat az ellenfél alapvonala mögött (a célterületen) leteszi a földre a labdát öt pontot kap. Ezután két pontért megkísérelheti az állított jutalomrúgást, azaz a H alakú kapu felső részébe juttatni a labdát. Három pont jár a drop rúgásért (a leejtett labdát a földre érés pillanatában rúgja a játékos a kapura), és a sikeres büntetőrúgásért.

A játékvezető az enyhébb szabálytalanságokért (például előre passzolás) tolongást, a súlyosabbakért szabad-, vagy büntetőrúgást ítélhet.

Zárt tolongás

A labda vonala a mindenkori les vonal. A lesen lévő játékos nem avatkozhat a játékba, ez súlyos szabálytalanság. Csak és kizárólag a labdát birtokló játékost szabad megtámadni (megfogni, ütközni, földre vinni). Rúgni, ütni, gáncsolni szigorúan tilos! A támadás megállítás szabályosan az úgynevezett mélyfogással történhet, ami azt jelenti, hogy az álló helyzetben lévő labdavívót egy vagy több ellenfele megfogja, és földre viszi. A fogás kizárólag a mellvonal alatt lehet úgy, hogy a védekező játékos mindkét kezével átkarolja ellenfelét, és egyensúlyából kibillentve, a testi erejével földre viszi. A szabályosan végzett szerelés balesetmentes.

Amerikai football

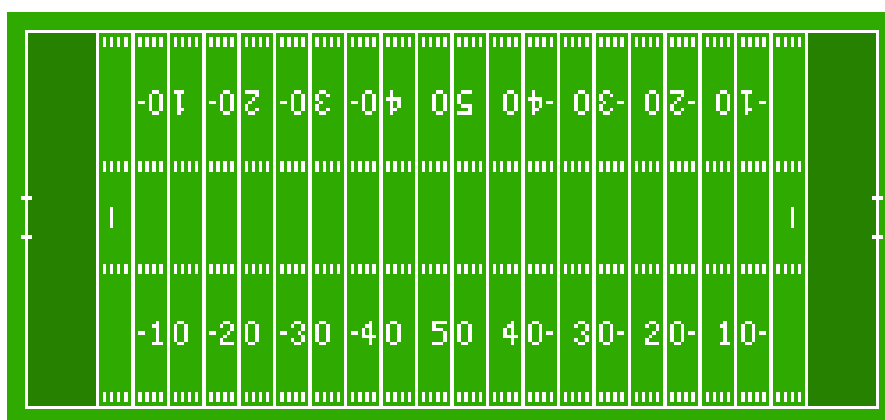
Az amerikai futball olyan csapatjáték, ahol a cél a labda ellenfél célterületére (end zone-ájába) juttatása, s ezzel pontszerzés. A labdát lehet hordani, dobni vagy passzolni. A pontszerzés többféleképpen történhet: a labda gólvonal mögé vitelével, a gólvonalon áthaladt csapatársnak passzolással, vagy kapura rúgással. A játékot az nyeri, aki a megszabott időn belül a legtöbb pontot szerzi.

Amerikai football

Ezt a játékot az Amerikai Egyesült Államokon kívül az amerikai football névvel különböztetik meg a hagyományos futballtól – amit ott soccernek neveznek – vagy a rögbitől. Az amerikai football a 19. század végén alakult ki a rögbiből. Az arena football az amerikai football egyik változata. Ez úgy viszonyul az amerikai footballhoz, mint a futsal (teremfoci) a labdarúgáshoz, vagyis ugyanaz a játék csak teremben (arénában), nagyobb irammal és több ponttal. Létezik még az úgynevezett kanadai football is, ami nagyrészt az amerikai footballhoz hasonlós játék, de néhány ponton el tér attól.

A játék egy 120 yard (110 méter) hosszú és $53 \frac{1}{3}$ yard (49 méter) széles, téglalap alakú pályán zajlik. A hosszanti szélén lévő vonalak az oldalvonalak, a rövid szélén lévőek az ún. end line-ok. A pálya két végén a gólvonalak (goal line-ok) találhatóak, amelyek egy 100 yard hosszú pályarészt fognak közre. Pontot szerezni a célterületnek nevezett, 10 yard széles területen lehet, amely a goal line-tól az end line-ig tart. A célterület a játéktér részét képezi és a gólvonal mögött 30 láb mély.

Az amerikai football pálya
A számok a közelebbi célterülettől való távolságot mutatják yardban

A célterület mögött található a 18,5 láb (5,64 méter) széles kapu (goal post vagy upright), amelynek alsó része 10 láb (3 m) magasan kezdődik. A sikeres rúgás feltétele az, hogy a labda efölé a 10 láb magas keresztrúd fölé és a kapufák közé kerüljön. Minden csapat egyszerre 11 játékosal vesz részt a pályán zajló játékban. A csapat összeállítása minden időkérséknél vagy szünetben tetszőleges számú cserével változtatható. A csapatok három elkülönített csoportra osztottak, melyek a következők: Offense Team (támadó), Defense Team (védekező), és Special Team (különleges csoport). Az *NFL-ben (National Football League)* egy csapat összesen 53 játékosból áll, és általában ezek mindegyike pályára lép. A játék sajátosságából adódóan egy csapatot, az edzői stábbal együtt, közel 70 fő alkot. A játékidő 4 x 15 perc, amelynek mérése leginkább a futóórás és a tiszta játékidő keverékeként értelmezhető.

Szabadidősportok

A szabadidősportok azzal a céllal alakultak ki, hogy elősegítsék a szabadidő egészséges és hasznos eltöltését. A cél hangsúlyozottan nem a versenyeredményesség, hanem a szabadidő kultúrált eltöltése. Magyarországon az ilyen irányú tevékenységet a Magyar Szabadidősport Szövetség koordinálja. E sportszervezet érdekvédelmi, érdekegyeztető tevékenységének alapvető célja, hogy a szükséges szakmai, szabályozási és anyagi feltételeket megteremtse.

A Magyar Szabadidősport Szövetség számos, már-már nagy hagyománnyal rendelkező szabadidősport rendezvényt szervez. Ezek teljességre törekvő felsorolása nehéz lenne, ezért csak néhány, e sporttevékenységet jól tükröző eseményt sorolunk fel:

- *Kihívás Napja*: 1991. óta kerül megrendezésre, amely a világ talán legnagyobb, egy napon zajló lakossági sporteseménye.

- *Női Mozgásfesztivál*: a nők sportolása terén tapasztalható elmaradás okán kiemelten foglalkozik a női sportok népszerűsítésével.

Női Mozgásfesztivál

•*World Walking Day*: a Világ Gyalogló Nap egy nemzetközi sportesemény hazai rendezvénye, amely a Kihívás Napjához hasonló módon zajlik, azaz a településeken, helyi szervezőkkel együttműködve.

•*Szépkorúak Sportfesztiválja*: az idős emberek sportnapja, ahol 14 sportágban lehet teljesíteni. A program olyan mozgásformákból és sporteszközök kipróbálásából áll, amelyek a nyugdíjas korosztály számára nem jelentenek túlzott terhelést.

•*Gyermek és családi sportfesztivál*: a gyermekek és családtagjaik számára szervezett sportrendezvény, több mint 40 sportág ingyenes kipróbálási lehetőségével.

Extrém sportok

Az extrém sportok gyűjtőnév alatt számos olyan sportág is megtalálható, amely önállóan is működik, mint például a BMX és a Mountain-bike, vagy a görkorcsolyázás. A – vélhető – lényeg a sajátos szabályokban, vagy nevezük inkább, szabadságban rejlik. Az ilyen sporttevékenységet választókat a szürke hétköznapi feloldásának és az adrenalin szint emelésének vágya, a kaland-, az élményvágy hajtja.

Ehhez nyújt jó táptalajt a sport. A választék gyakorlatilag kimeríthetetlen, mivel ki-ki kedvéhez, szabadidejéhez, pénztárcájához, felszereléséhez, baráti társaságához, erőnlétéhez igazíthatja céljait, a lényeg: a végén mindenki úgy érezze, hogy megérte, mert felejthetetlen élményekben volt része. Az extrém sport kínálatból csak néhányat emelünk ki, mert mindegyik felsorolása lehetetlen vállalkozás lenne, tehát: Air Race, bázisugrás, BMX és

Mountain-bike, Boulder és hegymászás, bűvárkodás, free-diving, gördeszka és görkorcsolya, Jet-ski, Kitesurf, Parkour, Rafting, sárkányrepülő és siklóernyő, Windsurf.

Kitesurf

Technikai sportok

A technikai sportok alatt azokat a sportágakat értjük, ahol a sporttevékenység nem csak az ember, hanem egy technikai eszköz, nevezetesen az autó, vagy a motorkerékpár által is zajlik. E sportágak köre rendkívül szerteágazó, éppen ezért a következőkben csak egy-egy rövid áttekintést adunk a legismertebb, így talán a legkedveltebb változataiból.

Autósport

Forma-1

A Formula–1 (rövidítve: F1, magyarul Forma–1) az autóversenyek legmagasabb kategóriája, szabályait a Nemzetközi Automobil Szövetség (FIA) határozza meg. A Forma–1-es világbajnokságon nyitott karosszériájú, együléses, atmoszférikus nyomáson működő, belső égésű motor által hajtott autók vehetnek részt. Az autók a több mint 750 lóerős, mintegy 19 000 percenkénti fordulatra képes V8-as, 2,4 literes motorok segítségével gyakran elérik a 300 km/órás sebességet, és egyes kanyarokban akár 5 g-s erő is nehezedhet a versenyzőkre. A sportág története során számos technikai újítás jelent meg. Az autókban a motor teljesítménye

mellett sokat fejlődött az elektronika, az aerodinamika, a felfüggesztés és a gumiabroncsok struktúrája.

A versenysorozat több állomásból, Grand Prix-ből (Nagydíjból) áll, melyeket szilárd burkolatú, erre a célra kialakított zárt, vagy városi pályákon rendeznek. Az eredmények alapján évente két világbajnokot avatnak, egy egyénit és egy konstruktórit (csapat világbajnokit). A versenyeket a világ több mint kétszáz országában, több millióan kísérik figyelemmel.

Az első Forma-1-es világbajnokságot 1950-ben rendezték. A Forma-1 történelmi központja Európa, ahonnan a dohányreklámok tilalma, valamint a feltörekvő ázsiai országok gazdasági nyomása miatt egyre jobban kezd kiszorulni. Ma már a világ számos pontján tartanak Forma-1-es nagydíjat, többek között Malajziában, Kínában, Bahreinben és Szingapúrban is. 2009-ben tizenhét versenyt rendeznek, ebből nyolcat Európán kívül. 1986 óta 23 alkalommal rendezték meg a Forma-1 Magyar Nagydíjat, a versenysorozat eddigi egyetlen futamát, amelyet *volt szocialista országban* tartanak.

A Forma-1 a világ egyik legdrágább sportága, ahol a csapatok költségeit nagyrészt a szponzorok fedezik. A sportágban a legnagyobb befolyással a brit Bernie Ecclestone, a *Formula One Management (FOM)* elnöke rendelkezik, gyakorlatilag minden lényeges kérdésben az ő szava dönt.

Michael Schumacher hétszeres világbajnok

NASCAR

A **NASCAR** (National Association for Stock Car Auto/mobile/ Racing) az Amerikai Egyesült Államok legnagyobb autóverseny sorozatokat működtető szervezete. A NASCAR által felügyelt és szervezett versenysorozatok – a Sprint Cup, a Nationwide Series és a Craftsman Truck Series – a legnépszerűbbek az amerikai technikai sportok között.

A szövetség hivatalosan 1948-ban kezdte meg működését. Ekkor fektették le a korábban amatőr szervezésben és eltérő szabályok szerint működő versenyek egységes követelményeit és szabályrendszerét. Az első teljes versenyévad 1949-ben zajlott, 5000 dolláros összdíjazással.

Az évek során a kupasorozat újabb pályákkal és helyszínekkel bővült, népszerűsége évről-évre nőtt. Az első televíziós közvetítésre 1979-ben került sor, amikor az évadnyitó Daytona 500-as futamot az egyik amerikai televízió társaság műsorára tűzte. A televíziós közvetítések következtében a versenysorozat egyre kedveltebbé vált a szponzorok körében is, így az 1980-as évek végére már jelentős üzletté nőtte ki magát. Népszerűsége azóta is töretlen.

Dakar-rali

A Dakar-rali (Párizs–Dakar) sivatagi *terep-rali* verseny, melyet évente rendeznek meg. A verseny 1979-ben indult útjára, Párizs és Dakar között.

A történet egy milliárdos fiatallal, Thierry Sabine-nel kezdődött, amikor is egy autóversenyen eltévedt a sivatagban. A kaland majdnem az életébe került, de végül is haza talált Franciaországba. Ekkor határozta el, hogy másokkal is megosztja az élményt. A túra útvonala eredetileg a franciaországi Párizs és a szenegáli Dakar között vezetett, azóta azonban politikai és más tényezők miatt az útvonal többször megváltozott. A versenyzők kezdetben csak saját szórakoztatásukra indultak, de néhány év alatt megjelentek a rangos gyári csapatok is olyanok, mint például a Porsche, a DAF vagy a japán márkák.

Motorsport

A motorkerékpározás a technikai sportok egyik ága. A motorkerékpár-versenyek rendszerint több futamból állnak, melyeken a versenyzők elért helyezések alapján pontokat gyűjtenek. A verseny végső győztesét a futamok során szerzett összpontszám szerint hirdetik ki. A sportolók mellett a szponzoráló gyártók is versenyeznek, közöttük az őket képviselő sportolók összpontszáma alapján hirdetik győztest. A motorkerékpár versenyeket alapvetően két csoportba sorolhatjuk aszerint, hogy burkolt útfelületen (gyorsasági motor) vagy terepen (motocross) zajlanak.

Gyorsasági motor

A Gyorsasági motoros világbajnokság, ismertebb nevén a *MotoGP* a **motorkerékpársport** legmagasabb osztálya, szabályait az **FIM** (Fédération Internationale de Motocyclisme) határozza meg. A versenysorozatban jelenleg három kategória található, a 125 cm³, a 250 cm³, és a MotoGP. A 125 cm³-es kategória 2007. évi világbajnoka a magyar Talmácsi Gábor.

Talmácsi Gábor

A motorokon, a két azonos méretű kerékből, csak egy lehet meghajtott. Kizárólag belső égésű motorral hajthatók, és csak egy személy vezetheti őket. Két-, vagy négyütemű szívómotorok használhatók, a sebességváltók pedig maximum hatfokozatúak lehetnek.

Motocross

A Motocross (gyakran rövidítik MX-nek vagy MotoX-nek) Franciaországból származik. A rövidítés a Motorcycle és a Cross Countryből szavakból ered. A motocross-t a bátrak sportjának is nevezik, mivel igen gyakoriak a bukások és a balesetek. Ennek megelőzésére számos előírás szabályozza a versenymotor felszerelését, és a versenyző öltözékét. Ezek közül néhány: a motor sárvédőinek hossza, a lábtartó szerkezeti kivitele, a kuplung és fékkar kialakítása, a rajtszám tábla elhelyezése ugyanúgy szabályozott, mint a csizma, a speciális nadrág és mez, a bukósisak, a szemüveg és kesztyű viselése.

A motocross szabályai a kezdetek óta alig változtak. A pálya hossza általában 1500-2500 méter, szélessége pedig minimum 6 méter. Teljesen zárt, önmagába visszatérő, természetes és mesterséges akadályokkal kiépített körpálya. A pálya fontos része a rajt-egyenes, amely minimum 85, maximum 125 méter hosszú. Itt beépített, 40 versenyző egy sorból történő indítására alkalmas rajtgépek találhatók.

Az a versenyző, aki a futam közben elhagyja vagy levágja a pályát, kiesett a versenyből. Ugyan ez vonatkozik arra is, aki szándékosan akadályozza vagy feltartja versenyzőtársait. A

versenyző a verseny során nem részesülhet idegen segítségben, szerelőjének, stábjának közreműködését csak az erre kijelölt pálya melletti külső depóban veheti igénybe.

Felhasznált források

Földes É., Kun L., Kutassi L. (1982): A magyar testnevelés és sport története. *Franklin Nyomda, Budapest.*

Kun L. (1998): Egyetemes testnevelés és sport történet. *Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.*

www.mob.hu

www.hunfencing.hu

www.mkksz.hu

www.pentathlon.hu

www.hunshooting.hu

www.boxing.hu

www.birkozoszov.hu

www.hunjudo.hu

www.mssz.hu

www.moatsz.hu

www.hunrowing.hu

www.mksz.com

www.tornasport.hu/ritmika/rg.htm

www.hunsail.hu

www.skihungary.hu

www.moksz.hu

www.icehockey.hu

www.hunfloorball.hu

www.whatisultimate.com

www.mrgsz.hu

www.mafsz.org

www.masport.hu

www.extrem.hu

www.motorsportok.hu